

Universitätsbibliothek Wuppertal

Titi Livii Patavini Historiarvm Libri Qvi Svpersvnt Omnes

Livius, Titus

Mannhemii, 1781

Liber XLII

Nutzungsrichtlinien Das dem PDF-Dokument zugrunde liegende Digitalisat kann unter Beachtung des Lizenz-/Rechtehinweises genutzt werden. Informationen zum Lizenz-/Rechtehinweis finden Sie in der Titelaufnahme unter dem untenstehenden URN.

Bei Nutzung des Digitalisats bitten wir um eine vollständige Quellenangabe, inklusive Nennung der Universitätsbibliothek Wuppertal als Quelle sowie einer Angabe des URN.

[urn:nbn:de:hbz:468-1-1320](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:468-1-1320)

LIBER XLII

I.

L. POSTUMIUS ALBINUS, M. Popillius *U. c. 579.*
Lænas quum omnium primum de provinciis *a. c. 173.*
exercitibusque ad fenatum retulissent, Ligu- *L. Postu-*
res utrique decreti sunt : ut novas ambo, *mio, M.*
quibus eam provinciam obtinerent, legiones, *Popillio*
(binæ singulis decretæ) & socium Latini *Coss.*
nominis dena millia peditum & sexcentos (a) *Provincia.*
equites, & supplementum Hispaniæ tria mil-
lia peditum Romanorum scriberent, & ducen-
tos equites. Ad hoc mille & quingenti pe-
dites Romani cum centum equitibus scribi
iussi; cum quibus prætor, cui Sardinia ob-
tigisset, in Corsicam transgressus bellum
gereret; interim M. Atilius, vetus prætor,
provinciam obtineret Sardiniam. Prætores
deinde provincias fortiti sunt, A. Atilius
Serranus urbanam, C. Cluvius Saxula inter
cives & peregrinos, N. Fabius Buteo Hispani-
am citeriorem, M. Matienus ulteriorem,
M. Furius Crassipes Siciliam, C. Cicereius
Sardiniam. Priusquam magistratus proficisce-

(a) *sexcentos* Gron. Crev.

U. c. 579. *a. C. 173* rentur, senatui placuit, L. Postumium consulem ad agrum publicum a privato terminandum in Campaniam ire; cujus ingentem modum possidere privatos, paullatim profereundo fines, constabat. Hic, iratus Prænestinis, quod, quum eo privatus sacrificii in templo Fortunæ faciendi causa profectus esset, nihil in se honorifice, neque publice, neque privatim, factum a Prænestinis esset, priusquam ab Roma proficisceretur, literas Præneste misit, ut sibi magistratus obviam exiret, locum publice pararet, ubi diverteretur, jumentaque, quum exiret inde, præsto essent. Ante hunc consulem, nemo umquam sociis in ulla re oneri aut sumtui fuit. Ideo magistratus mulis tabernaculisque & omni alio instrumento militari ornabantur, ne quid tale imperarent sociis. Privata hospitia habebant; ea benigne comiterque colebant: domusque eorum Romæ hospitibus patebant, apud quos ipsis diverti mos esset. Legati, qui repente aliquo mitterentur, singula jumenta per oppida, iter qua faciendum erat, imperabant: aliam inpenfam focii in magistratus Romanos non faciebant. Injuria consulis, etiamsi justa, non tamen in magistratu exercenda,

Magistratum Rom. priscam modestiam.

LIBE
 ceta, & file
 ut trinitum,
 hato exempl
 is dies tal
 II. PRINC
 Eroliam &
 ciarunt, « fib
 » alii abesse
 » utrumque
 » Facile ran
 » nec ultra
 » Erolia se
 » discordiaru
 » veri potius
 » in ex
 » iciperetur,
 » dem peri p
 » bus libris
 » quæ (specie
 » hveni lana
 » qui Remon
 » re velu
 » in Gallico
 » lib existit
 » hec prodigi
 » que ab dec
 Tom. XI

cenda, & silentium, nimis aut modestum, *U. c. 579.*
 aut timidum, Prænestinorum jus, velut probato *a. C. 173.*
 exemplo, magistratibus fecit graviorum
 in dies talis generis imperiorum.

II. PRINCIPIO hujus anni legati, qui in *Legati ex*
 Ætoliâ & Macedoniâ missi erant, renun- *Macedo-*
 ciarunt, « sibi conveniendi regis Persei, quum *nia &*
 » alii abesse eum, alii ægrum esse, falso *Ætolia*
 » utrumque, fingerent, potestatem non factam. *reduces.*
 » Facile tamen adparuisse sibi, bellum parari,
 » nec ultra ad arma ire dilaturum. Item in
 » Ætoliâ seditionem gliscere in dies, neque
 » discordiarum principes auctoritate sua coër-
 » ceri potuisse. » Quum bellum Macedoni-
 cum in expectatione esset, priusquam id
 fusciperetur, prodigia expiari, pacemque
 Deum peti precationibus, quæ editæ ex fa-
 talibus libris essent, placuit. Lanuvii classis
 magnæ species in cœlo visæ dicebantur; &
 Priverni lana pulla terra enata; & in Veienti
 apud Rementem lapidarum; Pomptinum om-
 ne velut nubibus locustarum coopertum esse;
 in Gallico agro, qua induceretur aratrum,
 sub existentibus glebis pisces emerfisse. Ob
 hæc prodigia libri fatales inspecti, editum-
 que ab decemviris est, & quibus Diis, qui-

Prodigia
expiata.

U. c. 579.
a. C. 173.

busque hostiis sacrificaretur, & ut supplicatio prodigiis expiandis fieret: altera, quæ priore anno valetudinis populi causa vota esset, ea uti feriæque essent. Itaque sacrificatum est, ut decemviri scriptum ediderunt.

*Ædis
Fortunæ
equestris.*

III. EODEM anno ædis (b) Junonis Lacinia detecta. Q. Fulvius Flaccus censor ædem Fortunæ Equestris, quam in Hispania prætor bello Celtiberico voverat, faciebat eniso studio, ne ullum Romæ amplius aut magnificentius templum esset. Magnum ornamentum

*Tegula
marmorea
ex æde Junonis
Lacinia detracta.*

tum se templo ratus adjecturum, si tegulæ marmoreæ essent, profectus in Bruttios, ædem Junonis Lacinia ad partem dimidiam detegit. Id satis fore ratus ad tegendum, quod ædificaretur. Naves paratæ fuerunt, quæ tollerent atque adsportarent, auctoritate censoria fociis deterritis id sacrilegium prohibere. Postquam censor rediit, tegulæ, expositæ de navibus, ad templum portabantur. Quamquam, unde essent, fitebatur, non tamen celari potuit. Fremitus igitur in curia ortus est: ex omnibus partibus postulabatur, ut consules eam rem ad senatum referrent. Ut vero arcessitus in curiam censor venit,

(b) *ædes Gron. Crev.*

multo infestius singuli universique præsentem lacerare. «Templum augustissimum religionis ejus, quod non Pyrrhus, non Hannibal violassent, violare parum habuisse, nisi detexisset fœde, ac prope diruisset. Detractum culmen templo, nudatum tectum patere imbris putrefaciendum. Censorem, moribus regendis creatum, cui facta tecta exigere sacris publicis, & loca tuenda, more majorum traditum esset; eum per sociorum urbes diruentem templa, nudantemque tecta ædium sacrarum, vagari: & quod, si in privatis sociorum ædificiis faceret, indignum videri posset, id Deum immortalium templa demolientem facere: & obstringere religione populum Romanum, ruinis templorum templa ædificantem: tamquam non iidem ubique Dii immortales sint, sed spoliis aliorum alii colendi exornandique.» Quum, priusquam referretur, adpareret, quid sentirent Patres, relatione facta, in unam omnes sententiam ierunt, ut hæ tegulæ reportandæ in templum locarentur, piaculariaque Junoni fierent. Quæ ad religionem pertinent, cum cura facta: tegulas relictas in area templi, quia

U. e. 579.

a. C. 173.

Reportata
jussu
senatus.

U. c. 579. reponendarum nemo artifex inire rationem
a. C. 173. potuerit, redemptores nunciarunt.

IV. Ex prætoribus, qui in provincias ierant, N. Fabius Massiliæ moritur, quum in citeriorem Hispaniam iret. Itaque, quum id nunciatum a Massiliensibus legatis esset, senatus decrevit, ut P. Furius & Cn. Servilius, quibus succedebatur, inter se fortirentur, uter citeriorem Hispaniam prorogato imperio obtineret. Sors obportuna fuit; P. Furius idem, cujus ea provincia fuerat, remaneret. Eodem anno, quum agri Ligustini & Gallici, quod bello captum erat, aliquantum vacaret, senatusconsultum factum, ut is ager viritim divideretur. Decemviros in eam rem ex senatusconsulto creavit A. Atilius prætor urbanus, M. Æmilius Lepidum, C. Cassium, T. Æbutium Carum, C. Tremellium, P. Cornelium Cethegum, Q. & L. Appuleios, M. Cæcilium, C. Salonium, C. Munatium. Diviserunt dena jugera in singulos, fociis nominis Latini terna. Per idem tempus, quo hæc agebantur, legati ex Ætolia Romam venerunt de discordiis seditionibusque suis, & Theffali legati, nunciantes, quæ in Macedonia gererentur.

V. PERSEUS, jam bellum vivo patre cogitatum in animo volvens, omnes, non gentes modo Græciæ, sed civitates etiam, legationibus mittendis, pollicendo plura, quam præstando, sibi conciliabat. Erant tamen magna ex parte hominum ad favorem ejus inclinati animi, & aliquanto quam in Eumenem propensiores: quum Eumenis beneficiis muneribusque omnes Græciæ civitates & plerique principum obligati essent: & ita se in regno suo gereret, ut, quæ sub ditione ejus, urbes (c) nullius liberæ civitatis fortunam secum mutatam vellent. Contra Persea fama erat post patris mortem uxorem manu sua occidisse: Apellem, ministrum quondam fraudis in fratre tollendo, atque ob id requisitum a Philippo ad supplicium, exsulantem, arcessitum post patris mortem ingentibus promissis ad præmia tantæ perpetratæ rei clam interfecisse. Intestinis externisque præterea multis cædibus infamem, nec ullo commendabilem merito, præferabant vulgo civitates tam pio erga propinquos, tam justo in cives, tam munifico erga omnes homines regi, seu fama & majestate

U. c. 579.
a. C. 173.

*Perseus
animos
Græcorum
sibi
conciliat.*

(c) add. *essent* Gron. Crev.

U. c. 378.
a. c. 174.

Macedonum regum præoccupati ad spernendam originem novi regni; seu mutationis rerum cupidi; seu quia eum objectum esse Romanis volebant. Erant autem non Ætoli modo in seditionibus, propter ingentem vim æris alieni, sed Thessali etiam: ea contagione, velut tabes, in Perrhæbiam quoque id pervaserat malum. Quum Thessalos in armis esse nunciatum est, Ap. Claudium legatum ad eas res adspiciendas componendasque senatus misit. Qui, utriusque partis principibus castigatis, quam injusto fœnore gravatum æs alienum, ipsis magna ex parte concedentibus, qui onerarent, levasset, justi crediti solutionem in * annorum pensiones distribuit. Per eundem Appium eodemque modo compositæ in Perrhæbia res. Ætolorum causas Marcellus Delphis per idem tempus hostilibus actas animis, quas intestino gesserant bello, cognovit. Quum certatum utrimque temeritate atque audacia cerneret, decreto quidem suo neutram partem aut levare, aut onerare voluit: communiter ab

* Patet excidisse hic notam numeralem, qua indicabatur, quot annorum pensionibus creditum solventum esset.

utrisque petiit, abstinere bello, & oblivione præteritorum discordias finirent. Hujus reconciliationis inter ipsos fides, obsidibus ultro citroque datis, firmata est. Corinthum, ut ibi deponerentur obsides, convenitur.

VI. A DELPHIS & Ætolico concilio Marcellus in Peloponnesum trajecit, quo Achæis edixerat conventum. Ubi, conlaudata gente, quod constanter vetus decretum de arcendis aditu finium regibus Macedonum tenuissent, infigne adversus Persea odium Romanorum fecit: quod ut maturius erumperet, Eumenes rex, commentarium ferens secum, quod de adparatibus belli omnia inquirens fecerat, Romam venit. Per idem tempus quinque legati ad regem missi, qui res in Macedonia adspicerent. Alexandriam iidem ad Ptolemæum renovandæ amicitiae causa proficisci jussi. Legati erant hi, C. Valerius, Cn. Lutatius Cerco, Q. Bæbius Sulca, M. Cornelius Mammula, M. Cæcilius Denter. Et ab Antiocho rege sub idem tempus legati venerunt: quorum princeps Apollonius, in senatum introductus, multis justisque causis regem excusavit, « Quod stipendium ferius

*U. c. 578.
a. C. 174.*

*Legati in
Macedo-
niam &
Ægyptum.*

*Legati ab
Antiocho
Romam
veniunt.*

U. c. 579.
a. C. 173.

» quoad diem præstaret. Id se omne advexisse;
 » ne cuius, nisi temporis, gratia regi fieret.
 » Donum præterea adferre, vasa aurea quin-
 » gentum pondō. Petere regem, ut, quæ
 » cum patre suo societas atque amicitia fuisset,
 » ea secum renovaretur; imperaretque
 » sibi populus Romanus, quæ bono fidelique
 » socio regi essent imperanda. Se nullo us-
 » quam cessaturum officio. Ea merita in se
 » senatus fuisse, quum Romæ esset, eam
 » comitatem juventutis, ut pro rege, non
 » pro obside, omnibus ordinibus fuerit. »
 Legatis benigne responsum, & societatem
 renovare cum Antiocho, quæ cum patre ejus
 fuerat, A. Atilius prætor urbanus iussus.
 Quæstores urbani stipendium, vasa aurea
 censores acceperunt: eisque negotium datum
 est, ut ponerent ea, in quibus templis vide-
 retur: legatoque centum millium æris munus
 missum, & ædes liberæ hospitio datæ,
 sumtusque decretus, donec in Italia esset.
 Legati, qui in Syria fuerant, renunciaverunt,
 in maximo eum honore apud regem esse,
 amicissimumque populo Romano.

VII. In provinciis eo anno hæc, C. Cicerius prætor in Corsica signis conlatis pugna-

vit : septem millia Corforum cæsa ; capti
 amplius mille & septingenti. Voverat in ea
 pugna prætor ædem Junoni Monetæ. Pax
 deinde data petentibus Corfis, & exacta ceræ
 ducena millia pondo. Ex Corfica subacta
 Cicereius in Sardiniam transmisit. Et in Ligu-
 ribus in agro Statiellati pugnatum ad oppi-
 dum Carystum. Eo se magnus exercitus
 Ligurum contulerat. Primo sub adventum
 M. Popillii consulis mœnibus sese contine-
 bant : deinde, postquam oppidum obpugna-
 turum Romanum cernebant, progressi ante
 portas, aciem struxerunt : nec consul (ut
 quid id ipsum obpugnatione comminanda
 quæsisset) moram certamini fecit. Pugnatum
 est amplius tres horas, ita ut neutro incli-
 naret spes. Quod ubi consul vidit, nulla
 parte moveri Ligurum signa, imperat equi-
 tibus, ut equos conscendant, ac tribus simul
 partibus in hostes, quanto maximo possent
 tumultu, incurrant. Pars magna equitum
 mediam trajecit aciem, & ad terga pugnan-
 tium pervasit. Inde terror injectus Liguribus.
 Diversi in omnes partes fugerunt. Perpauci
 retro in oppidum, quia inde se maxime
 objecerat, eques. Et pugna tam pervicax

U. c. 579.
 a. C. 173.

Corfi victi.

Ligures
 quoque
 victi.

U. c. 578. multos absumserat Ligurum, & in fuga passim
a. C. 174. cæsi sunt. Decem millia hominum cæsa tra-
 duntur; amplius septingenti passim capti: signa militaria relata octoginta duo. Nec incruenta victoria fuit. Amplius tria millia militum amissa; quum, cedentibus neutris, ex parte utraque primores caderent.

Dedunt sese.

VIII. Post hanc pugnam ex diversa fuga in unum conlecti Ligures, quum majorem multo partem civium amissam, quam superesse, cernerent, (nec enim plus decem millia hominum erant) dederunt sese; nihil quidem illi pacti. Speraverant tamen, non atrocius, quam superiores imperatores, consulem in se sæviturum. At ille arma omnibus ademit, oppidum diruit, ipsos bonaque eorum vendidit: literasque senatui de rebus ab se gestis misit. Quas quum A. Atilius prætor in curia recitasset, (nam consul alter Postumius, agris recognoscendis in Campania occupatus, aberat) atrox res visa senatui: « Statiellates, » qui uni ex Ligurum gente non tulissent » arma adversus Romanos, tum quoque » obpugnatos, non ultro inferentes bellum; » deditos in fidem populi Romani omni » ultimæ crudelitatis exemplo laceratos ac

Venduntur.

» deletos esse : tot millia capitum innoxio- *U. c. 578.*
 » rum, fidem inplorantia populi Romani, *a. C. 174.*
 » ne quis umquam se postea dedere auderet,
 » pessimo exemplo venisse : & distractos
 » passim justis quondam hostibus populi
 » Romani pacatis fervire. Quas ob res *Redimi*
 » placere senatui, M. Popillium consulem *jubentur.*
 » Ligures, pretio emtoribus reddito, ipsos
 » restituere in libertatem; bonaque ut iis,
 » quidquid ejus recuperari possit, reddantur
 » curare. Arma primo quoque tempore fieri
 » in ea gente. Consulem de provincia dece-
 » dere, quum deditos in sedem suam Ligures
 » restituisset. Claram victoriam vincendo
 » obpugnantes, non scævendo in afflictos,
 » fieri.

IX. CONSUL, qua ferocia animi usus erat *Consulis*
 in Liguribus, eandem ad non parendum se- *contuma-*
 natui habuit. Legionibus extemplo Pisas in *cia.*
 hibernacula missis, iratus Patribus, infestus
 prætori, Romam rediit: senatuque extemplo
 ad ædem Bellonæ vocato, multis verbis in-
 vectus est in prætorem: « qui, quum ob
 » rem bello (*d*) bene gestam, uti Diis
 » immortalibus honos haberetur, referre ad

(*d*) bello rem bene Gron. Crev.

U. c. 579. » senatum debuisset, adversus se pro hostibus
a. C. 173. » senatusconsultum fecisset, quo victoriam
 » suam ad Ligures transferret, dedique iis
 » prope consulem prætor juberet. Itaque
 » multam ei se dicere : a patribus postulare,
 » ut senatusconsultum in se factum tolli
 » juberent : supplicationemque, quam ab-
 » sentes ex literis, de bene gesta republica
 » missis, decernere debuerint, præsentis
 » honoris Deorum primum causa, deinde
 » & sui aliquo tandem respectu, decerne-
 » rent. » Nihilo lenioribus, quam absens,
 senatorum aliquot orationibus increpitus,
 neutra impetrata re, in provinciam redit (e).
 Alter consul Postumius, consumta ætate in
 recognoscendis agris, ne visa quidem pro-
 vincia sua, comitorum causa Romam rediit.

Comitia.

Consules C. Popillium Lænatem, P. Ælium
 Ligurem creavit. Prætores exinde (f) facti
 C. Licinius Crassus, M. Junius Pennus, Sp.
 Lucretius, Sp. Cluvius, Cn. Sicinius, C.
 Memmius iterum.

X. Eo anno lustrum conditum est. Cen-
 sores erant Q. Fulvius Flaccus, A. (c)

(e) rediit Gron. Crev. (b) deinde Gron. Crev.

(f) A. l. L. Gron.

Postumius Albinus. Postumius condidit. U. e. 579.
 Censa sunt civium Romanorum capita du- a. C. 173.
 centa sexaginta novem millia & quindecim.
 Minor aliquanto numerus, quia L. Postumius
 consul pro concione edixerat, qui socium
 Latini nominis ex edicto C. Claudii consulis
 redire in civitates suas debuissent, ne quis
 eorum Romæ, sed omnes in suis civitatibus
 censerentur. Concors & e republica censura
 fuit. Omnes, quos senatu moverunt, quibusque
 equos ademerunt, ærarios fecerunt,
 & tribu moverunt: neque ab altero notatum
 alter probavit. Fulvius ædem Fortunæ Eque-
 stris, quam proconsul in Hispania, dimicans
 cum Celtiberorum legionibus, voverat,
 annos sex post, quam voverat, dedicavit:
 & scenicos ludos per quatrduum, unum
 diem in circo fecit. L. Cornelius Lentulus,
 decemvir sacrorum, eo anno mortuus est.
 In locum ejus subfectus A. Postumius Albi-
 nus. Locustarum tantæ nubes a mari vento
 repente in Apuliam inlatæ sunt, ut exami-
 nibus suis agros late operirent. Ad quam
 pestem frugum tollendam Cn. Sicinius prætor
 designatus, cum imperio in Apuliam missus,
 ingenti agmine hominum ad conligendas eas

*Locustæ
 in
 Apulia;*

U. c. 580.
a. C. 172.

C. Popillio
P. Ælio

Coss.
Contentio-
nes de Li-
guribus.

coacto, aliquantum temporis absumsit. Principium insequentis anni, quo C. Popillius & P. Ælius fuerunt consules, residuas contentiones ex priore anno habuit. Patres referri de Liguribus renovarique senatusconsultum volebant, & consul Ælius referebat. Popillius & collegam & senatum pro fratre deprecabatur; præ se ferens, si qui (g) decernerent, intercessurum, collegam deterruit. Patres, eo magis utrique pariter consulum infensi, in coepto perstabant. Itaque, quum de provinciis ageretur, & Macedonia, jam imminente Persei bello, peteretur, Ligures ambobus consulibus decernuntur. Macedoniam decreturos negant, ni de M. Popillio referretur. Postulantibus deinde, ut novos exercitus scribere, aut supplementum veteribus liceret, utrumque negatum est. Prætoribus quoque in Hispaniam supplementum petentibus negatum: M. Junio in citeriorem, Sp. Lucretio in ulteriorem. C. Licinius Crassus urbanam jurisdictionem, Cn. Sicinius inter peregrinos erat sortitus, C. Memmius Siciliam, Sp. Cluvius Sardiniam. Consules, ob ea irati

(g) quid Gron. Crev.

fenatui, Latinis feriis in primam quamque diem indictis, in provinciam abituros esse (h) denunciarunt; nec quidquam reipublicæ acturos, præterquam quod ad provinciarum administrationem adtineret.

U. c. 580.

a. C. 172.

XI. ATTALUM, regis Eumenis fratrem, legatum venisse Romam, Valerius Antias his consulibus scribit, ad deferenda de Perseo crimina, indicandosque adparatus belli. Plurimum annales, & quibus credidisse malis, ipsum Eumenem venisse tradunt. Eumenes igitur, ut Romam venit, exceptus cum tanto honore, quantum non meritis tantum ejus, sed beneficiis etiam suis, ingentia quæ in eum congesta erant, existimaret deberi populus Romanus, in senatum est introductus. « Causam veniendi sibi Romam » fuisse [dixit] præter cupiditatem visendi » Deos hominesque, quorum beneficio in » ea fortuna esset, supra quam ne optare » quidem auderet, etiam ut coram moneret » senatum, ut Persei conatis obviam iret. » Orsus inde a Philippi consiliis, « necem » Demetrii filii [retulit] adversantis Romano » bello; Bastarnarum gentem excitam sedi-

*Eumenes
Romam
venit.*

*Perseum
suspectum
facit
Romanis.*

(h) esse l. se Gron. Crev.

U. c. 580. » bus suis, quorum auxiliis fretus in Italiam
 a. C. 172. » transfret. Hæc eum volutantem in animo,
 » obpressum fato, regnum ei reliquisse,
 » quem infestissimum esse sensisset Romanis.
 » Itaque Persea, hæreditarium a patre re-
 » lictum bellum, & simul cum imperio
 » traditum, jamjam primum alere ac fovere
 » omnibus consiliis. Florere præterea juven-
 » tute, quam stirpem longa pax ediderit,
 » florere opibus regni, florere etiam ætate.
 » Quæ quum corporis robore ac viribus
 » vigeat, animum esse inveteratum diutina
 » arte atque usu belli. Jam inde a puero,
 » patris contubernio, Romanis quoque bellis,
 » non finitimis tantum, adfuetum, missum
 » a patre in expeditiones multas variasque.
 » Jam ex quo ipse accepisset regnum, multa,
 » quæ non vi, non dolo, Philippus, omnia
 » expertus, potuisset moliri, admirando rerum
 » successu tenuisse. Accessisse ad vires eam,
 » quæ longo tempore, multis magnisque
 » meritis pareretur (i) auctoritatem. »

XII. « NAM apud Græciæ atque Asiæ civi-
 » tates vereri majestatem ejus omnes. Nec,
 pro

(i) pararetur Gron. Crev.

» pro quibus meritis, pro qua munificentia *U. c. 380.*
 » tantum ei tribuatur, cernere : nec dicere *a. C. 172.*
 » pro certo posse, utrum felicitate id qua-
 » dam ejus accidat, an, quod ipse vereatur
 » dicere, invidia adversus Romanos favorem
 » illi conciliet. Inter ipsos quoque reges
 » ingentem auctoritate ; Seleuci filiam du-
 » xisse eum, non petentem, sed petitum
 » ultro ; forem dedisse Prusiæ precanti ac
 » oranti : celebratas esse utrasque nuptias
 » gratulatione donisque innumerabilium le-
 » gationum, & velut auspiciis nobilissimis
 » populis deductas esse. Bœotorum gentem,
 » captatam Philippo, numquam ad scriben-
 » dum amicitiae foedus adduci potuisse : tribus
 » nunc locis cum Perseo foedus incisum li-
 » teris esse : uno Thebis, altero ad Delum,
 » augustissimo & celeberrimo in templo,
 » tertio Delphis. In Achaïco concilio vero,
 » nisi discussa res per paucos Romanum im-
 » perium intentantes esset, eo rem prope
 » adductam, ut aditus & in Achaïam dare-
 » tur. At, Hercule, suos honores, cujus
 » merita in eam gentem privatim, an publice,
 » sint majora, vix dici posset, partim deser-
 » tos per incultum ac negligentiam, partim

U. c. 580. » hostiliter sublatos esse. Jam, Ætolos;
 a. C. 172. » quem ignorare, in seditionibus suis non
 » ab Romanis, sed a Perseo præsidium pe-
 » tiisse? His eum fultum societatibus atque
 » amicitii eos domesticos adparatus belli
 » habere, ut externis non egeat; triginta
 » millia peditum, quinque millia equitum:
 » in decem annos frumentum præparare, ut
 » abstinere & suo & hostium agro frumen-
 » tandi causa possit. Jam pecuniam tantam
 » habere, ut decem millibus mercenariorum
 » militum, præter Macedonum copias, sti-
 » pendium in totidem annos præparatum
 » habeat: præter annum, quod ex metallis
 » regis capiat, vestigal. Arma vel tribus
 » tantis exercitibus in armamentaria congestis
 » fuisse. Juventutem, ut jam Macedonia de-
 » ficiat, velut ex perenni fonte unde hauriat,
 » Thraciam subjectam esse.»

Hortatur
 ad bellum
 contra
 Persea.

XIII. RELIQUUM orationis adhortatio fuit:
 « Non ego hæc [inquit] incertis jactata ru-
 » moribus, & cupidius credita, quia vera
 » esse de inimico crimina volebam, adfero
 » ad vos, Patres conscripti; sed comperta
 » & explorata, haud secus quam si specu-
 » lator missus a vobis subjecta oculis refer-

» fem. Neque, relicto regno meo, quod *U. c. 580.*
 » amplum & egregium vos fecistis, mare *a. C. 1720.*
 » tantum trajecissem, ut vana ad vos adfe-
 » rendo fidem abrogarem mihi. Cernebam
 » nobilissimas Asiæ & Græciæ civitates, in
 » dies magis denudantes judicia sua, mox,
 » si permitteretur, eo processuras, unde
 » receptum ad pœnitendum non haberent.
 » Cernebam Persea, non continentem se
 » Macedonia regno, alia armis occupantem;
 » alia, quæ vi subigi non possunt, favore
 » ac benevolentia complectentem. Videbam,
 » quam impar esset fors, quum ille vobis
 » bellum (*k*), vos ei securam pacem præ-
 » staretis; quamquam mihi quidem non pa-
 » rare, sed gerere pene bellum videbatur.
 » Abrupolim, socium atque amicum vestrum,
 » regno expulit. Artetarum Illyrium, quia
 » scripta ab eo quædam vobis comperit,
 » socium item atque amicum vestrum, in-
 » terfecit. Eversam (*l*) & Callicritum The-
 » banos, principes civitatis, quia liberius
 » adversus eum in concilio Bœeotorum locuti

(*k*) adde vocem *parare* quam excidisse putant
 Gron. Crev. & Drakenb.

(*l*) *Evercam Crev.*

V. c. 580.

a. C. 172.

» fuerant, delaturosque ad vos, quæ age-
 » rentur, professi erant, tollendos curavit.
 » Auxilium Byzantiis adversus fœdus tulit,
 » Dolopiæ bella intulit, Thessaliam & Do-
 » ridem cum exercitu pervasit, ut in bello
 » intestino deterioris partis auxilio melio-
 » rem adficeret. Confudit & miscuit omnia
 » in Thessalia Perrhæbiaque spe novarum
 » tabularum, ut manu debitorum obnoxia
 » sibi optimates obrimeret. Hæc quum
 » vobis quiescentibus & patientibus fecerit,
 » & concessam sibi Græciam esse a vobis
 » videat; pro certo habet, neminem sibi,
 » antequam in Italiam trajecerit, armatum
 » obcursurum. Hoc quam vobis tutum aut
 » honestum sit, vos videritis: ego certe
 » mihi turpe esse duxi, prius Persea ad bel-
 » lum inferendum, quam me socium ad
 » prædicendum, ut caveretis, venire in Ita-
 » liam. Functus necessario mihi officio, &
 » quodam modo liberata atque exonerata
 » fide mea, quid ultra facere possum, quam
 » uti Deos Deasque precer, ut vos &
 » vestræ reipublicæ, & nobis sociis atque
 » amicis, qui ex vobis pendemus, consu-
 » latis? »

XIV. HÆC oratio movit Patres conscrip-
tos, Ceterum in præsentia nihil, præterquam
fuisse in curia regem, scire quisquam po-
tuit: eo silentio clausa curia erat. Bello
denique perfecto, quæque dicta ab rege,
quæque responsa essent, emanavere. Persei
deinde regis legatis post paucos dies senatus
datus est. Ceterum, præoccupatis non au-
ribus magis, quam animis, ab Eumene rege,
omnis & defensio & deprecatio legatorum
respuebatur: & exasperavit animos ferocia
animi Harpali, qui princeps legationis erat.
Is, « velle quidem & laborare [dixit] regem,
» ut purganti, se nihil hostile dixisse aut
» fecisse, fides habeatur: ceterum, si per-
» vicacius causam belli quæri videat, forti-
» animo defensurum se. Martem communem
» esse, & eventum incertum belli. » Omni-
bus civitatibus Græciæ atque Asiæ curæ
erat, quid Persei legati, quid Eumenes in
senatu egisset: & propter adventum ejus,
quem moturum aliquid rebantur, miserant
pleræque civitates, alia in speciem præfe-
rentes, legatos. Et legatio Rhodiorum erat
(m) ac Satyrus princeps, haud dubius, quin
(m) mallet Drakenb. & legatio Rhodiorum venerat &c.

U. c. 580.
a. C. 172.

Miro silen-
tio clausa
curia.

Persei
legati.

V. c. 580.
a. C. 172

*Rhodii
frustra
Eumenem
accusant.*

Eumenes civitatem quoque suam Persei criminibus junxisset. Itaque omni modo per patronos hospitesque disceptandi cum rege locum in senatu quærebat. Quod quum contigisset, libertate intemperantius invecus in regem, quod Lyciorum gentem adversus Rhodios concitasset, graviorque Asiæ esset, quam Antiochus fuisset; popularem quidem ac gratam populis Asiæ (nam eo quoque jam favor Persei venerat) orationem habuit: ceterum invisam senatui, inutilemque sibi & civitati suæ. Eumeni vero conspiratio adversus eum, favorem apud Romanos fecit. Ita omnes ei honores habiti, donaque quam amplissima data, cum sella curuli atque eburneo scipione.

XV. LEGATIONIBUS dimissis, quum Harpalus, quanta eximia celeritate poterat, regressus in Macedoniam, nunciaisset regi, nondum quidem parantes bellum reliquisse se Romanos, sed ita infestus, ut facile adpareret, non dilaturos; & ipse, præterquam quod & ita credebat futurum, jam etiam volebat, in flore virium se credens esse, Eumeni ante omnes infestus erat: a cujus sanguine ordiens bellum, Evandrum Cretensem,

*In
Eumenem
percuissores
mittit Per.
seus.*

ducem auxiliorum, & Macedonas tres, adfue-
 tos ministeriis talium facinorum, ad cædem
 regis subornat: literasque eis dat ad Praxo
 hospitam, principem auctoritate & opibus
 Delphorum. Satis constabat, Eumenem, ut
 sacrificaret Apollini, Delphos adscensurum.
 Progressi (n) cum Evandro insidiatore,
 nihil aliud ad peragendum inceptum, quam
 loci obportunitatem, omnia circumeuntes,
 quærebant. Adscendentibus ad templum a
 Cirrha, priusquam perveniretur ad frequen-
 tia ædificiis loca, maceria erat ab læva
 semitæ paullum exstans a fundamento, qua
 singuli transfirent; dextra pars labe terræ in
 aliquantum altitudinis diruta erat. Post mace-
 riam se abdiderunt, gradibus adstructis, ut
 ex ea, velut e muro, tela in prætereuntem
 conjicerent. Primo a mari circumfusa turba
 amicorum ac satellitum procedebat: deinde
 extenuabant paullatim angustię agmen. Ubi
 ad eum locum ventum est, qua singulis eun-
 dum erat, primus semitam ingressus Pantaleon
 Ætolie princeps, cum quo institutus regi
 sermo erat. Tum insidiatore exorti saxa
 duo ingentia devolvunt: quorum altero

U. c. 580.
 a. C. 172.

Adscen-
 dentem
 Delphos
 lapidibus
 obruunt.

(n) Progressi Crev.

*V. c. 580.
a. C. 172.*

caput ictum est regi, altero humerus sopitus, Ex semita proclivi in declive multis super prolapsum jam saxi congestis, & ceteri quidem etiam amicorum & satellitum, postquam cadentem videre, diffugiunt, Pantaleon constanter inpavidus mansit ad protegendum regem.

*Sopitus
vulnere
sollicitur.*

XVI. LATRONES, quum brevi circumitu maceriae decurrere ad conficiendum faucium possent, velut perfecta re, in jugum Parnasi (o) refugerunt eo cursu, ut, quum unus non facile sequendo per invia atque ardua moraretur fugam eorum, ne comprehenso indicium emanaret, occiderint comitem. Ad corpus regis primo amici, deinde satellites ac servi concurrerunt, tollentes sopitum vulnere ac nihil sentientem. Vivere tamen ex calore & spiritu remanente in praecordiis fenserunt; victurum exigua ac prope nulla spes erat. Quidam ex satellitibus, secuti latronum vestigia, quum usque ad jugum Parnasi, nequidquam fatigati, pervenissent, re infecta redierunt. Adgressi facinus Macedones, ut inconsulte, ita audacter coeptum, nec consulte & timide reliquerunt. Compo-

(o) *Parnasi Gron. Crev.*

tem jam sui regem amici postero die defecerunt ad navem; inde Corinthum: a Corintho, per Isthmi jugum navibus traductis, Æginam trajiciunt. Ibi adeo secreta ejus curatio fuit, admittentibus neminem, ut fama mortuum in Asiam perferret. Attalus quoque celerius, quam dignum concordia fraterna erat, credidit. Nam & cum uxore fratris, & præfecto arci, tamquam jam haud dubius regni hæres, est locutus. Quæ postea non fefelleret Eumenem: &, quamquam dissimulare & tacite habere id patique statuerat, tamen in primo congressu non temperavit, quin uxoris petendæ præmaturam festinationem fratri objiceret. Romam quoque fama de morte Eumenis perlata est.

XVII. SUB idem tempus C. Valerius ex Græcia, qui legatus ad visendum statum regionis ejus speculandaque consilia Persei regis missus erat, rediit; congruentiaque omnia criminibus ab Eumene adlatis referebat. Simul & adduxerat secum Praxo a Delphis, cujus domus receptaculum latronum fuerat, & L. Rammium Brundisinum, qui talis indicii delator erat. Princeps Brundisii Rammius fuit; hospitio quoque & duces

U. c. 5801
a. C. 172.

*Conyda
lescit.*

*Index
secleris
Romam
adducitur.*

U. c. 580.
a. C. 172

Romanos omnes, & legatos exterarum quoque gentium insignes, præcipue regios, accipiebat. Ex eo notitia ei cum absente Perseo fuerat: literisque spem amicitiae interioris magnæque inde fortunæ facientibus, ad regem profectus, brevi per familiaris haberi, trahique, magis quam vellet, in arcanos sermones est cœptus. Promissis enim ingentibus præmiis petere institit ab eo rex, « quoniam » duces omnes legatique Romani hospitio » ejus uti adsuessent, quibus eorum ipse » scripsisset, ut venenum dandum curaret. » Cujus scire se comparationem plurimum » difficultatis & periculi habere, pluribus » consciis comparari. Eventu præterea in » certo esse, ut aut fatis efficacia ad rem » peragendam, aut tuta ad rem celandam » dentur. Se daturum, quod nec in dando, » nec datum, ullo signo deprendi posset. » Rammius, veritus ne, si abnuisset, primus ipse veneni experimentum esset, facturum pollicitus proficiscitur. Nec Brundisium ante redire, quam convento C. Valerio legato, qui circa Chalcidem esse dicebatur, voluit. Ad eum primum indicio delato, jussu ejus Romam simul venit. Introductus in curiam, quæ acta erant, exposuit.

*Perseus
per
veneficia
grassari
conatur
in
Romanos.*

XVIII. HÆC ad ea, quæ ab Eumene delata erant, accedere, quo maturius hostis Perseus judicaretur: quippe quem non iustum modo adparare bellum animo, sed per omnia clandestina grassari scelera latrociniorum ac veneficiorum cernebant. Belli administratio ad novos consules rejecta est: in præsentia tamen Cn. Sicinium prætorem, cujus inter cives & peregrinos iurisdictio erat, scribere milites placuit; qui, Brundisium ducti, primo quoque tempore Apolloniam in Epirum trajicerentur ad occupandas maritimas urbes, ubi consul, cui provincia Macedonia obvenisset, classem adpellere tuto, & copias per commodum exponere posset. Eumenes, aliquamdiu Æginæ retentus periculosa & difficili curatione, quum primum tuto potuit, profectus Pergamum, præter pristinum odium recenti etiam scelere Persei stimulante, summa vi parabat bellum. Legati eo ab Roma, gratulantes quod e tanto periculo evafisset, venerunt. Quum Macedonicum bellum in annum dilatum esset, ceteris prætoribus jam in provincias profectis, M. Junius & Sp. Lucretius, quibus Hispaniæ provinciæ obvenerant, fatigato

U. c. 580.

a. C. 172.

Paratur
bellum
in Persea.Eumenes
redit
Perga-
mum.

U. c. 580. sæpe idem petendo senatu, tandem pervicerunt, ut supplementum sibi ad exercitum daretur tria millia peditum, centum & quinquaginta equites in Romanas legiones: in socialem exercitum quinque millia peditum, & trecentos equites, imperare sociis iussi. Hoc copiarum in Hispanias cum prætoribus novis portatum est.

XIX. EODEM anno, quia per recognitionem Postumii consulis magna pars agri Campani, quem privati sine discrimine passim possederant, recuperata in publicum erat, M. Lucretius tribunus plebis promulgavit (p), ut agrum Campanum censores fruendum locarent: quod factum tot annis post captam Capuam non fuerat, ut in vacuo vagaretur cupiditas privatorum. Quum in expectatione senatus esset, bello etsi non indicto, tamen jam decreto, qui regum suam, Persei qui secuturi amicitiam essent, legati Ariarathis, puerum filium regis secum adducentes, Romam venerunt. Quorum oratio fuit, « regem educandum filium Romam misisse, » ut jam inde a puero adsuesceret moribus

Ariarathis
filius
Romæ.

(p) Videtur hic vox excidisse, ac legendum *tribunus plebis legem promulgavit* Drakenb.

» Romanis hominibusque. Petere, ut eum *U. c. 380.*
 » non sub hospitum modo privatorum custo- *a. C. 172.*
 » dia, sed publicæ etiam curæ ac velut
 » tutelæ vellent esse. » Ea regis legatio
 grata senatui fuit. Decreverunt, ut Cn. Sici-
 nius prætor ædes instructas locaret, ubi
 filius regis comitesque ejus habitare possent.
 Et Thracum legatis, apud se disceptantibus,
 & societatem amicitiamque petentibus, &
 quod petebant, datum est, & munera binum
 millium æris summæ in singulos missa. Hos
 utique populos, quod ab tergo Macedoniæ
 Thracia esset, adsumtos in societatem gau-
 debant. Sed ut in Asia quoque & insulis
 explorata omnia essent, Ti. Claudium Nero-
 nem, M. Decimium legatos miserunt. Adire
 eos Cretam & Rhodum jusserunt, simul
 renovare amicitiam, simul speculari, num
 sollicitati animi sociorum ab rege Perseo
 essent.

XX. IN suspenfa civitate ad expectatio- *Prodigiæ*
 nem novi belli, nocturna tempestate columna
 rostrata in Capitolio * bello Punico consulis,

* Locum mutilum ita perfici posse existima^t
 Drakenb. *Columna rostrata in Capitolio M. Æmilii,*
priori bello Punico consulis, cui collega Ser-

U. c. 580.
a. C. 172.

cui collega Ser. Fulvius fuit, tota ad imum fulmine discussa est. Ea res, prodigii loco habita, ad senatum relata est. Patres ad aruspices referre, & decemviros adire libros iusserunt. Decemviri, lustrandum oppidum, supplicationem obsecrationemque habendam, victimis majoribus sacrificandum & in Capitolio Romæ, & in Campania ad Minervæ promontorium, renunciarunt: ludos per decem dies Jovi optimo maximo primo quoque die faciendos. Ea omnia cum cura facta. Aruspices, in bonum versurum id prodigium, prolationemque finium & interitum perduellium portendi, responderunt; quod ex hostibus spolia fuissent ea rostra, quæ tempestas disjecisset. Acceperunt, quæ cumularent religiones animis. Saturniæ, nunciatum erat, sanguine per triduum in oppido pluisse: Calatiæ asinum tripodem natum, & taurum cum quinque vaccis uno ictu fulminis examinatos. Auximi terra pluisse. Horum quoque prodigiorum causa res divinæ factæ, & supplicatio unum diem feriæque habitæ.

Fulvius fuit. Gron. & Crev. post Sigonium ita emendant: Columna rostrata in Capitolio bello Punico priore posita a M. Emilio consule, cui &c.

LIBER XLII CAP. XXI III

XXI. CONSULES ad id tempus in provin-
 cias non exierant, quia neque, uti de M.
 Popillio referrent, senatui obsequebantur,
 &, nihil aliud decernere prius, statutum
 Patribus erat. Aucta etiam invidia est Po-
 pillii literis ejus, quibus iterum cum Statiel-
 laribus Liguribus proconsul pugnasse se scrip-
 sit, ac se decem millia eorum occidisse.
 Propter cujus injuriam belli ceteri quoque
 Ligurum populi ad arma ierunt. Tum vero
 non absens modo Popillius, qui deditis con-
 tra jus ac fas bellum intulisset, & pacatos
 ad rebellium incitasset, sed consules, quod
 non exirent in provinciam, in senatu incre-
 piti. Hoc consensu Patrum accensi M. Mar-
 cius Sermo & Q. Marcius Scylla, tribuni
 plebis, & consulibus multam se dicturos,
 nisi in provinciam exirent, denunciarunt; &
 rogationem, quam de Liguribus deditis pro-
 mulgare in animo haberent, in senatu reci-
 tarunt. Sanciebatur, « ut qui ex Statiellis
 » deditis in libertatem restitutus ante Kalen-
 » das Sextiles primas non esset, cujus dolo
 » malo is in servitutem venisset, ut juratus
 » senatus decerneret, qui eam rem quæreret
 » animadverteretque. » Ex auctoritate deinde

U. c. 580.
 a. C. 172.

Res
 in Liguria
 gesta.

Rogatio
 de
 Statiella-
 ribus.

U. c. 580.
a. C. 172

*Cicereius
de Corfis
triumphat
in monte
Albano.*

senatus eam rogationem promulgarunt. Priusquam proficiscerentur consules, C. Cicereio prætori prioris anni ad ædem Bellonæ senatus datus est. Is, expositis, quas in Corsica res gessisset, postulatoque frustra triumpho, in monte Albano, quod jam in morem venerat, ut sine publica auctoritate fieret, triumphavit. Rogationem Marciam de Liguribus magno consensu plebes scivit iussitque. Ex eo plebiscito C. Licinius prætor consuluit senatum, quem quærere ea (q) rogatione vellet. Patres ipsum eum quærere iusserunt.

XXII. Tum demum consules in provinciam profecti sunt, exercitumque a M. Popillio ceperunt (r). Neque tamen M. Popillius reverti Romam audebat, ne causam diceret, adverso senatu, infestiore populo, apud prætorem, qui de quæstione in se posita senatum consuluisset. Huic detrectationi ejus tribuni plebis, alterius rogationis denuncia-
tione, obcurrerunt : ut, si non ante Idus Novembres in urbem Romam introisset, de
ab-

(q) ea l. ex Gron. Crev.

(r) forte legendum : *accepterunt*. Sic enim semper Livius,

absente eo C. Licinius statueret ac judicaret. Hoc tractus vinculo quum redisset, ingenti cum invidia in senatum venit. Ibi quum laceratus jurgiis multorum esset, senatusconsultum factum est, ut, qui Ligurum post Q. Fulvium, L. Manlium consules hostes non fuissent, ut eos C. Licinius, Cn. Sicinius prætores in libertatem restituendos curarent, agrumque iis trans Padum consul C. Popillius daret. Multa millia hominum hoc senatusconsulto restituta in libertatem, transductisque Padum ager est assignatus. M. Popillius rogatione Marcia bis apud C. Licinium causam dixit: tertio prætor, gratia consulis absentis & Popilliaë familiæ precibus victus, Idibus Martiis adesse reum iussit, quo die novi magistratus inituri erant honorem; ne dicere a jus, qui privatus futurus esset. Ita rogatio de Liguribus arte fallaci elusa est.

XXIII. LEGATI Carthaginenses eo tempore Romæ erant, & Gulussa filius Masinissa: inter eos magnæ contentiones in senatu fuere. Carthaginenses querebantur, « præter agrum, » de quo ante legati ab Roma, qui in re præsentem cognoscerent, missi essent, amplius » septuaginta oppida castellaque agri Cartha-

U. c. 580.
a. C. 172.

De
Masinissa
Carthagi-
nensium
querelæ
in senatus

U. c. 580. » giniensis biennio proximo Masinissam vi
 a. C. 172. » atque armis possedisse. Id illi, cui nihil
 » pensi sit, facile esse. Carthaginienses fœdere
 » inligatos filere. Prohiberi enim extra fines
 » efferre arma. Quamquam sciant, in suis
 » finibus, si inde Numidas pellerent, se
 » gesturos bellum; illo haud ambiguo capite
 » fœderis deterreri, quo diserte vetentur
 » cum fociis populi Romani bellum gerere.
 » Sed jam ultra superbiam crudelitatemque
 » & avaritiam ejus non pati posse Carthagi-
 » nenses. Missos esse, qui orarent senatum,
 » ut trium harum rerum unam ab se impe-
 » trari sinerent: ut vel ex æquo apud socium
 » populum, quid cujusque esset, discepta-
 » rent: vel permitterent Carthaginiensibus,
 » ut adversus injusta arma pio justoque se
 » tutarentur bello: vel ad extremam, si
 » gratia plus, quam veritas, apud eos valeret,
 » semel statuerent, quid donatum ex alieno
 » Masinissæ vellent. Modestius certe daturos
 » eos, & scituros, quid dedissent: ipsum
 » nullum, præterquam suæ libidinis arbitrio,
 » finem facturum. Horum si nihil impetrarent,
 » & aliquod suum post datam a P. Scipione
 » pacem delictum esset, ipsi potius animad-

» verterent in se. Tutam servitutem se sub
 » dominis Romanis, quam libertatem expo- U. c. 580.
a. C. 172.
 » sitam ad injurias Masinissæ, malle. Perire
 » namque semel ipsis fatius esse, quam sub
 » acerbissimi carnificis arbitrio spiritum du-
 » cere.» Sub hæc dicta lacrimantes procu-
 buerunt; fratique humi, non sibi magis
 misericordiam, quam regi*.

XXIV. INTERROGARI Guluffam placuit,
 quid ad ea responderet, aut, si prius mallet,
 expromeret, super qua re Romam venisset.
 Guluffa, « Neque sibi facile esse, [dixit,] *Masinissa
defenditur,
a filio.*
 » de iis rebus agere, de quibus nihil man-
 » dati a patre haberet: neque patri facile
 » fuisse mandare, quum Carthaginienses, nec
 » de qua re acturi essent, nec omnino ituros
 » se Romam, indicaverint. In æde Æsculapii
 » clandestinum eos per aliquot noctes confi-
 » lium principum habuisse, unde præterea
 » legatos occultis cum mandatis Romam
 » mitti (t). Eam causam fuisse patri mit-

* Expleveris sensum, si ita leges: *non sibi magis
 misericordiam, quam regi invidiam concitarunt.
 Deinde interrogari Guluffam placuit &c.* Sigonius.

(t) Locum lacerum ac mendosum ita expleri
 posse arbitratur Drakenb. *consilium principum ha-*

U. c. 580. » tendi se Romam, qui deprecaretur senatum ;
 a. C. 172. » ne quid communibus inimicis criminantibus
 » se crederent, quem ob nullam aliam causam
 » fam, nisi propter constantem fidem erga
 » populum Romanum, odissent. » His utrimque
 » que auditis, senatus, de postulatis Carthaginien-
 » sium consultus, respondere ita iussit :
 » « Gullissam placere extemplo in Numidiam
 » proficisci ; & nunciare patri, ut de iis,
 » de quibus Carthaginenses querantur,
 » legatos quamprimum ad senatum mittat ;
 » denunciaretque Carthaginensibus, ut ad
 » disceptandum veniant. Si aliquid possent
 » Masinissæ honoris causa, & fecisse &
 » facturos esse : jus gratiæ non dare. Agrum,
 » qua cujusque sit, possideri velle : nec
 » novos statuere fines, sed veteres observari,
 » in animo habere. Carthaginensibus victis
 » se & urbes, & agros concessisse ; non ut
 » in pace eriperent per injuriam, quæ jure
 » belli non ademissent. » Ita regulus Carthaginensesque dimissi. Munera ex instituto data utrisque, aliaque hospitalia comiter conservata.

*Senatus
 responsum.*

*buisse : inde nihil emanasse, præterquam legatos
 occultis cum mandatis Romam mitti.*

XXV. SUB idem tempus Cn. Servilius *U. c. 580:*
 Cæpio, Ap. Claudius Cench, T. Annius *a. C. 172.*
 Luscus legati, ad res repetendas in Macedo- *Legati ad*
 niam renunciandamque amicitiam regi *res repe-*
 missi, redierunt: qui jam sua sponte infestum *tendas in*
 Persi senatum insuper accenderunt, relatis *Macedo-*
 ordine, quæ vidissent, quæque audissent. *niam missi*
 « Vidisse se per omnes urbes Macedonum *redeunt.*
 » summa vi parari bellum. Quum ad regem
 » pervenissent, per multos dies conveniendi
 » ejus potestatem non factam: postremo,
 » quum desperato jam conloquio profecti
 » essent, tum demum se ex itinere revo-
 » catos, & ad eum introductos esse. Suæ
 » orationis summam fuisse; foedus, cum
 » Philippo ictum, cum ipso eo post mortem
 » patris renovatum: in quo diserte prohiberi
 » eum, extra fines arma efferre; prohiberi,
 » socios populi Romani laceßere bello.
 » Expofita deinde ab se ordine, quæ ipsi
 » nuper in senatu Eumenem vera omnia &
 » comperta referentem audissent. Samothracæ
 » (u) præterea per multos dies occultum
 » consilium cum legationibus civitatum Asiæ
 » regem habuisse. Pro his injuriis satisfieri,
 » (u) *Samothraciæ Gron. Crev.*

V. c. 580. » senatum æquum censere, reddique sibi res
 a. C. 172. » sociisque suis, quas contra jus fœderis
 » habeat. Regem ad ea primo accensum ira
 » inclementer locutum, avaritiam superbiam-
 » que Romanis objicientem frequenter: quod
 » alii super alios legati venirent speculari
 » dicta factaque sua, quod se ad nutum
 » imperiumque eorum omnia dicere ac facere
 » æquum censerent. Postremo, multum ac
 » diu vociferatum, reverti postero die jussisse.
 » Scriptum se responsum dare velle. Tum
 » ita sibi scriptum traditum esse: Fœdus,
 » cum patre ictum, ad se nihil pertinere.
 » Id se renovari, non quia probaret, sed
 » quia in nova possessione regni patienda
 » omnia essent, passum. Si novum fœdus
 » secum facere vellent, convenire prius de
 » conditionibus debere: &, si in animum
 » inducerent, ut ex æquo fœdus fieret, &
 » se visurum, quid sibi faciendum esset, &
 » illos credere reipublicæ consulturos. Atque
 » ita se proripuisse, & submoveri e regia
 » omnes cœptos. Tum se amicitiam & socie-
 » tatem renunciaſſe. Qua voce eum accen-
 » sum restitisse, atque voce clara denunciaſſe
 » sibi, ut triduo regni sui decederent finibus.

» Ira se profectos : nec sibi, aut venientibus, *U. c. 580,*
 » aut manentibus, quidquam hospitaliter aut *a. C. 172.*
 » benigne factum.» Theſſali deinde Ætolique
 legati auditi. Senatui, ut ſcirent quam pri-
 mum, quibus ducibus uſura reſpublica eſſet,
 literas mitti conſulibus placuit, ut, uter
 eorum poſſet, Romam ad magiſtratus crean-
 dos veniret.

XXVI. NIHIL magnopere, quod memorari
 adtineat, rei publicæ eo anno conſules geſ-
 ferant. Magis e reſpublica viſum erat, com-
 premi ac ſedari exaſperatos Ligures. Quum
 Macedonicum bellum exſpectaretur, Gentium
 quoque Illyriorum regem ſuſpectum Iſſenſes
 legati fecerunt : ſimul queſti, fines ſuos
 ſecundo populatum, ſimul nunciantes, « uno
 » animo vivere Macedonum atque Illyriorum
 » regem : communi conſilio parari Romanis
 » bellum : & ſpecie legatorum Illyrios
 » ſpeculatores Romæ eſſe, Perſe (x) auctore
 » miſſos, ut, quid ageretur, ſcirent.» Illyrii
 vocati in ſenatum. Qui quum legatos ſe
 eſſe miſſos ab rege dicerent ad purganda
 crimina, ſi qua de rege Iſſenſes deferrent;
 quæſitum, ecquid ita non adiffent magiſtra-

*Gentius
 ab
 Iſſenſibus
 Romæ
 inſimula-
 tur.*

(x) *Perſeo Crev.*

V. c. 580.
a, C 172.

tum, ut ex instituto loca, lautia, acciperent? sciretur denique venisse eos, & super qua re venissent? Hæsitantibus in responso, ut curia excederent, dictum. Responsum tamquam legatis, ut qui adire senatum non postulassent, dari non placuit: mittendosque ad regem legatos censuerunt, qui nunciarent, « qui (y) focii quererentur apud senatum, » exustum a rege agrum. Non æquum eum » facere, qui ab fociiis suis non abstineret » injuriam. » In hanc legationem, missi, A. Terentius Varro, C. Plætorius, C. Cicereius. Ex Asia, qui circa focios reges missi erant, legati redierunt, qui renuociarunt, « Eumenem in ea, Antiochum in Syria, Ptolemæum » in Alexandria sese convenisse. Omnes sollicitatos legationibus Persei, sed egregie » in fide permanere, pollicitosque omnia, » quæ populus Romanus imperasset, præstaturus. Et civitates focias adisse: ceteras » satis fidas; solos Rhodios fluctuantes & » imbutos Persei consiliis invenisse. » Venerant Rhodii legati ad purganda ea, quæ vulgo jactari de civitate sciebant: ceterum senatum iis dari, quum novi consules magistratum inissent, placuit.

(y) quod Crev.

Legati
ex Asia
reduces.

consuerunt

datur,

navibus

esse, refi

ginta. Si

deesset,

scriberet

reficeret

primo q

navales

naves ex

scribere j

numerum

prator pe

equites a

Hanc milit

in Macedon

us, qui pr

te: Cn. Si

perum ad

consiliis ex

prator scri

que man

focios (a

(2) p

XXVII. BELLI adparatum non differendum censuerunt. C. Licinio prætori negotium datur, ut ex veteribus quinqueremibus, in navalibus Romæ subductis, quæ possent usui esse, reficeret, pararetque naves quinquaginta. Si quid ad eum numerum explendum deesset, C. Memmio collegæ in Siciliam scriberet, ut eas, quæ in Sicilia naves essent, reficeret atque expediret, ut Brundisium primo quoque tempore mitti possent. Socios navales libertini ordinis in viginti & quinque naves ex civibus Romanis C. Licinius prætor scribere iussus: in quinque & viginti parem numerum Cn. Sicinius fociis imperaret: idem prætor peditum octo millia, quadringentos equites a fociis Latini nominis exigeret. Hunc militem qui Brundisii acciperet, atque in Macedoniam mitteret, A. Atilius Serranus, qui priore anno prætor fuerat, deligitur: Cn. Sicinius prætor qui (2) exercitum paratum ad trajiciendum haberet, C. Popillio consuli ex auctoritate senatus C. Licinius prætor scribit, ut & legionem secundam, quæ maxime veterana in Liguribus erat, & focios (a) Latini nominis quatuor millia

D. c. 580.

a. C. 172.

Adparatus
in
Persea.

(2) quo Crev.

(a) focium Gron.

U. c. 180.

a. C. 172.

peditem, ducentos equites Idibus Februariis Brundisii adesse juberet. Hac classe & hoc exercitu Cn. Sicinius provinciam Macedoniam obtinere, donec successor veniret, jussus, prorogato in annum imperio. Ea omnia, quæ senatus censuit, inpigre facta sunt. Duodequadraginta quinqueremes ex navalibus deductæ: qui deduceret eas Brundisium, L. Porcius Licinus præpositus: duodecim ex Sicilia missæ. Ad frumentum classi exercituique coemendum in Apuliam Calabriamque tres legati missi, Sex. Digitius, T. Juventius, M. Cæcilius. Ad omnia præparata Cn. Sicinius prætor, paludatus ex urbe profectus, Brundisium venit.

XXVIII. EXITU prope anni C. Popillius consul Romam rediit aliquanto ferius, quam senatus censuerat: cui primo quoque tempore magistratus creari, quum tantum bellum inmineret, jussum erat (b). Itaque non secundis auribus Patrum auditus est consul, quum in æde Bellonæ de rebus in Liguribus

(b) Corrige cum Crevierio; Cui primo quoque tempore magistratus creari . . visum erat. Vel cum Perizonio: Qui primo quoque tempore magistratus creari . . jusserat.

gestis differeret. Subclamationes frequentes erant interrogationesque, cur scelere fratris obpressos Ligures in libertatem non restituisset? Comititia consularia, in quam edicta erant diem, ante diem duodecimum Kalendas Martias sunt habita. Creati consules, P. Licinius Crassus, C. Cassius Longinus. Postero die prætores facti, C. Sulpicius Galba, L. Furius Philus, L. Canuleius Dives, C. Lucretius Gallus, C. Caninius Rebilus, L. Villius Annalis. His prætoribus provinciæ decretæ: duæ jure Romæ dicendo, Hispania & Sicilia, & Sardinia; ut uni fors integra esset, quo senatus censuisset. Consulibus designatis imperavit senatus ut, qua die magistratum inissent, hostiis majoribus rite mactatis, precarentur, ut, quod bellum populus Romanus in animo haberet gerere, ut id prosperum eveniret. Eodem die decrevit senatus (c), C. Popillius consul ludos per dies decem Jovi optimo maximo voveret, donaque circa omnia pulvinaria dari, si respublica decem annos in eodem statu fuisset. Ita ut censuerant, in Capitolio vovit consul ludos fieri, donariaque dari, quanta ex pecunia decreffet

U. c. 586.
a. C. 172.

Comitia.

Vota
a populo
suscepta.

(c) Gron. & Crev. inserunt voculam ut.

*U. c. 580.
a. C. 172.*

fenatus, quum centum & quinquaginta non minus adessent. Præeunte verba Lepido pontifice maximo, id votum susceptum est. Eo anno sacerdotes publici mortui, L. Æmilius Papus decemvir sacrorum, & Q. Fulvius Flaccus pontifex, qui priore anno fuerat censor. Hic sæda morte periit. Ex duobus filiis ejus, qui tum in Illyrico militabant, nunciatum alterum decessisse, alterum gravi & periculoso morbo ægrum esse. Obruit animum simul luctus metusque: mane ingressi cubiculum servi laqueo dependentem invenerunt. Erat opinio, post censuram minus compotem fuisse sui: vulgo Junonis Laciniæ iram ob spoliatum templum alienasse mentem ferebant. Subfectus in Æmilii locum decemvir M. Valerius Messalla: in Fulvii pontifex Cn. Domitius Ahenobarbus, oppido adolescens sacerdos lectus.

*U. c. 581.
a. C. 171.*

*P. Licinio,
C. Cassio
Coss.*

XXIX. P. LICINIO, C. Cassio consulibus, non urbs tantum Roma, nec terra Italia, sed omnes reges civitatesque, quæ in Europa, quæque in Asia erant, converterant animos in curam Macedonici ac Romani belli. Eumenem quum vetus odium stimulabat, tum recens ira, quod scelere ejus prope ut victima

*Fulvius
laqueo
gulam sibi
frangit.*

maestatus Delphis esset (d). Prusias, Bithy-
niæ rex, statuerat abstinere armis, even-
tumque exspectare. Nam neque pro Romanis
se æquum censere adversus fratrem uxoris
arma ferre; & apud Persea victorem veniam
per sororem impetrabilem fore. Ariarathes,
Cappadocum rex, præterquam quod Roma-
nis suo nomine auxilia pollicitus erat, ex
quo est junctus Eumeni adfinitate, in omnia
belli pacisque se consociaverat consilia. An-
tiochus imminebat quidem Ægypti regno,
& pueritiam regis, & inertiam tutorum
spemens; & ambigendo de Cœle Syria (e)
causam belli se habiturum existimabat, gestu-
rumque sine ullo impedimento, occupatis
Romanis in Macedonico bello, id bellum;
tamen omnia & per suos legatos senatui,
& ipse legatis eorum eximie pollicitus erat.
Ptolemæus propter ætatem alieni etiam tum
arbitrii erat. Tutores & bellum adversus
Antiochum parabant, quo vindicarent Cœleri

U. c. 581.
a. C. 171.

Exponitur
quis esset
regum
animus
erga
Romanos
&
Persea.

(d) Pronomen *ejus* non habet quo referri possit.
Forte legendum *seelere Persei*, nisi supra malis
vetus odium stimulabat in Persea; tum recens ira,
quod seelere ejus &c. Drakenb.

(e) *Calisyria Gron. Grev.*

U. c. 581.
a. C. 181.

Syriam, & Romanis omnia pollicebantur ad Macedonicum bellum. Masinissa & frumento juvabat Romanos, & auxilia cum elephantis Misagenemque filium mittere ad bellum parabat. Consilia autem in omnem fortunam ita disposita habebat : si penes Romanos victoria esset, suas quoque in eodem statu mansuras res, neque ultra quidquam movendum : non enim passuros Romanos, vim Carthaginensibus adferri. Si fractæ essent opes Romanorum, quæ tum protegerent Carthaginenses, suam omnem Africam fore. Gentius, rex Illyriorum, fecerat potius, cur suspectus esset Romanis, quam fati statuerat, utram foveret partem ; inpetuque magis, quam consilio, his aut illis se adjuncturus videbatur. Corys Thrax, Odrysarum rex, evidenter Macedonum partis erat.

Quis
liberarum
civita-
tium.

XXX. HÆC sententia regibus quum esset de bello, in liberis gentibus populisque plebs ubique (f) omnis ferme, ut solet, deterioribus erat ob regem Macedonasque inclinata ; (g) principum diversa cerneret studia. Pars

(f) utique Gron Crev.

(g) Suspiciatur Crev. excidisse hic verbum aliquod, & legendum : plebs . . . deterioribus favens ad regem Macedonasque inclinata.

ita in Romanos effusi erant, ut auctoritatem *U. c. 581.*
 inmodico favore conrumperent : pauci ex *a. C. 171.*
 iis iustitia imperii Romani capti ; plures ita,
 si præcipuam operam navassent, potentes sese
 in civitatibus suis futuros rati. Pars altera
 regiæ adulationis erat, quos æs alienum &
 desperatio rerum suarum, eodem manente
 statu, præcipites ad novanda omnia agebat ;
 quosdam ventosum ingenium, quia Perseus
 magis auræ popularis erat. Tertia pars, op-
 tima eadem & prudentissima, si utique optio
 domini potioris daretur, sub Romanis, quam
 sub rege, malebat esse. Si liberum inde ar-
 bitrium fortunæ esset, neutram partem vo-
 lebant potentiolem altera obpressa fieri ;
 sed, inlibatis potius viribus utriusque partis,
 pacem ex eo manere. Ita inter utrosque opti-
 mam conditionem civitatum fore ; prote-
 gente altero semper inopem ab alterius in-
 juria. Hæc sentientes, certamina fautorum
 utriusque partis taciti ex tuto spectabant.
 Consules, quo die magistratum inierunt, ex
 senatusconsulto quum circa omnia fana, in
 quibus lectisternium maiorem partem anni
 esse solet, majoribus hostiis inmollissent,
 inde preces suas acceptas ab Diis immortalibus

*U. C. 581.
a. C. 171.*

*S. C.
de bello
in
Persea.*

ominati, senatui, rite sacrificatum, precationemque de bello factam, renunciarunt. Aruspices ita responderunt, « si quid rei novæ inciperetur, id maturandum esse. Victoriâ, triumphum, prorogationem imperii portendi. (h) » Patres, « quod faustum felixque populo Romano esset, centuriatis comitiis primo quoque die ferre ad populum consules, » jusserunt, « ut, quod Perseus, Philippi filius, Macedonum rex, adversus foedus cum patre Philippo ictum, & secum post mortem ejus renovatum, sociis populi Romani arma intulisset, agros vastasset, urbesque occupasset; quodque belli parandi adversus populum Romanum consilia inisset (i), arma, milites, classem ejus rei causa comparasset; ut, nisi de iis rebus satisfecisset, bellum cum eo iniretur. » Hæc rogatio ad populum lata est.

XXXI. SENATUSCONSULTUM inde factum est, « Ut consules inter se provincias Italiam & Macedoniam compararent, sortirenturque. Cui Macedonia obvenisset, ut is regem » Per-

(h) Suspiciatur Perizonius, legendum *propagationem imperii portendi*

(i) *inisset Gron. Crev.*

» Persea, quique ejus sectam secuti essent, *U. c. 581.*
 » nisi populo Romano satisfecissent, bello *a. C. 171.*
 » persequeretur. » Legiones quatuor novas *Exercitus.*
 scribi placuit, binas singulis consulibus. Id
 præcipue provinciæ Macedoniæ datum, quod,
 quum alterius consulis legionibus quina mil-
 lia & duceni equites ex vetere instituto da-
 rentur in singulas legiones (*k*), in Macedo-
 niam sena millia peditum scribi iussa; equites
 treceni æqualiter in singulas legiones. Et in
 sociali exercitu consuli alteri auctus nume-
 rus: sexdecim millia peditum, octingentos
 equites (præter eos, quos Cn. Sicinius du-
 xisset, sexcentos equites) in Macedoniam
 trajiceret. Italiæ satis visa duodecim millia
 sociorum peditum, sexcenti equites. Illud
 quoque præcipuum datum forti Macedoniæ,
 ut centuriones militesque veteres scriberet,
 quos vellet, consul usque ad quinquaginta
 annos. In tribunis militum novatum eo anno
 propter Macedonicum bellum, quod consules
 ex senatusconsulto ad populum tulerunt, ne

*Legiones
 Macedoni-
 cæ
 auctiores.*

*Tribuni
 militum
 a
 consulibus
 lecti.*

(*k*) Lege sine ulla dubitatione cum Perizonio:
 quina millia & duceni pedites; hoc enim erat ve-
 tus institutum: & superius *id præcipui loco id*
 præcipue.

V. c. 581. tribuni militum eo anno suffragiis crearentur,
a. C. 171. sed consulum prætorumque in iis faciendis
 iudicium arbitriumque esset. Inter prætores
Prætorum ita partita imperia. Prætozem, cujus fors
provincia. fuisset, ut irer, quo senatus censuisset, Brun-
 disium ad classem ire placuit; utque ibi re-
 cognosceret focios navales, dimissisque, si
 qui parum idonei essent, supplementum le-
 geret ex libertinis, & daret operam, ut duæ
 partes civium Romanorum, tertia fociorum
 esset. Commeatus classi legionibusque ut ex
 Sicilia Sardiniaque subveherentur, prætori-
 bus, qui eas provincias sortiti essent, man-
 dari placuit, ut alteras decumas Siculis Sar-
 disque imperarent, utque id frumentum ad
 exercitum in Macedoniam portaretur. Sici-
 liam C. Caninius Rebilus est sortitus, L.
 Furius Philus Sardiniam, L. Canuleius Hif-
 paniam, C. Sulpicius Galba urbanam jurif-
 dictionem, L. Villius Annalis inter peregri-
 nos. C. Lucretio Gallo, quo senatus cen-
 suisset, fors evenit.

XXXII. INTER consules magis cavillatio,
 quam magna contentio, de provincia fuit
 Cassius, « sine forte se Macedoniam obpugna-

turum (1), [dicebat,] nec posse collegam, *U. z. 581;*
 » salvo jurejurando, secum sortiri. Præto- *a. C. 171.*
 » rem eum, ne in provinciam iret, in con-
 » cione jurasse, se stato loco statisque diebus
 » sacrificia habere, quæ, absente se, recte
 » fieri non possent : quæ non magis consule,
 » quam præto, absente recte fieri possent.
 » Si senatus, non quid vellet in consulatu
 » potius, quam quid in prætura juraverit P.
 » Licinius, animadvertendum esse censeat,
 » se tamen futurum in senatus potestate (m). »
 Consulti Patres, cui consulatum populus Ro-
 manus non negasset, ab se provinciam negari,
 superbum rati, sortiri consules jusserunt. P.
 Licinio Macedonia, C. Cassio Italia obvenit.
 Legiones inde sortiti sunt. Prima & tertia in
 Macedoniam trajicerentur, secunda & quarta
 ut in Italia remanerent. Delectus consules
 multo intentiorem, quam alias, curam habe-
 bant. Licinius veteres quoque scribebat mi-
 lites centurionesque : & multi voluntate
 nomina dabant, quia locupletes videbant,

*Sortiuntur
Coss.*

*Delectus
intentior
cura.*

(1) *Lege optaturum.* Hanc Rubenii conjecturam
 in contextum admiserunt Cleric. & Crev.

(m) Dele ex hac periodo particulam negantem,
 quæ sensum perturbat:

U. e. 581.
a. C. 171.

qui priore Macedonico bello, aut adversus Antiochum in Asia, stipendia fecerant. Quum tribuni militum centuriones, sed primum quemque, citarent, (n) tres & viginti centuriones, qui primos pilos duxerant, citati tribunos plebis adpellarunt. Duo ex collegio, M. Fulvius Nobilior & M. Claudius Marcellus, ad consules rejiciebant: « Eorum » cognitionem esse debere, quibus delectus, » quibusque bellum mandatam esset. » Ceteri, » cognituros se, de quo adpellati essent, » [aiebant;] &, si injuria fieret, auxilium » civibus laturos. »

23 Centuriones citati a tribunis militum adpellantur ad tribunos plebis.

XXXIII. Ad subsellia tribunorum res agebatur. Eo M. Popillius consularis, advocatus, centuriones, & consul venerunt. Consule (o) inde postulanti, ut in concione ea res ageretur, populus in concionem advocatus. Pro centurionibus M. Popillius, qui biennio ante consul fuerat, ita verba fecit: « Militares » homines & stipendia justa, & corpora, & » aetate, & adfiduis laboribus, confecta habere:

(n) Vocula sed Crevierio hic supervacua est: libenter legeret centuriones vetustissimum quemque.

(o) Consuli Gron. Crev.

» nihil recusare tamen , quo minus operam *U. e. 581.*
 » reipublicæ dent. Id tantum deprecari , *a. C. 171*
 » ne inferiores iis ordines , quam quos ,
 » quum militassent , habuissent , adtribue-
 » rentur. » P. Licinius consul senatuscon-
 » sulta (p) recitari iussit : primum , quod
 » bellum senatus Perseo iussisset : deinde , quod
 » veteres centuriones quam plurimum ad id
 » bellum scribi censuisset , nec ulli , qui non
 » major annis quinquaginta esset , vacationem
 » militiæ esse (q). Deprecatus est deinde ,
 » ne novo bello , tam propinquo Italiæ , ad-
 » versus regem potentissimum , aut tribunos
 » militum , delectum habentes , inpedirent ;
 » aut prohiberent consulem , quem cuique
 » ordinem adsignari e republica esset , eum
 » adsignare. Si quid in ea re dubium esset ,
 » ad senatum rejicerent. »

XXXIV. POSTQUAM consul , quæ volue-
 rat , dixit , Sp. Ligustinus ex eo numero ,
 qui tribunos plebis adpellaverant , a consule

(p) *senatusconsultum Gron. Crev.*

(q) Drakenb. cum Crev. legendum putat *con-*
sul senatusconsulta recitari iussit : primum , quo
bellum &c. iussisset , deinde quo veteres centuriones
quam plurimos ad id bellum &c.

V. c. 581. & ab tribunis petiit, ut sibi paucis ad popu-
a. C. 171. cum agere liceret. Permissu omnium ita lo-

Sp. Ligustini oratio ad populum. » cutus fertur. « Sp. Ligustinus tribus Crustu-
 » minæ ex Sabinis sum oriundus, Quirites.
 » Pater mihi jugerum agri reliquit & parvum
 » tugurium, in quo natus educatusque sum:
 » hodieque ibi habito. Quum primum in
 » ætatem veni, pater mihi uxorem fratris sui
 » filiam dedit: quæ secum nihil adtulit, præ-
 » ter libertatem pudicitiamque, & cum his
 » fœcunditatem, quanta vel in diti domo satis
 » esset. Sex filii nobis, duæ filiæ sunt: utræ-
 » que jam nuptæ. Filii quatuor togas viriles
 » habent, duo prætextati sunt. Miles sum
 » factus, P. Sulpicio, C. Aurelio consulibus.
 » In eo exercitu, qui in Macedoniam est
 » transportatus, biennium miles gregarius fui
 » adversus Philippum regem: tertio anno
 » virtutis causa mihi T. Quinctius Flamini-
 » nus decimum ordinem hastatum adsignavit.
 » Devicto Philippo Macedonibusque, quum
 » in Italiam portati ac dimissi essemus, con-
 » tinuo miles voluntarius cum M. Porcio
 » consule in Hispaniam sum profectus. Ne-
 » minem omnium imperatorum, qui vivant,
 » acriorem virtutis spectatorem ac judicem

» fuisse sciunt , qui & illum & alios duces
 » longa militia experti sunt. Hic me imperator
 » dignum iudicavit , cui primum hastatum
 » prioris centuriæ adsignaret. Tertio iterum
 » voluntarius miles factus sum in eum exer-
 » citum , qui adversus Ætolos & Antiochum
 » regem est missus. A M'. Acilio mihi pri-
 » mus princeps prioris centuriæ est adsigna-
 » tus. Expulso rege Antiocho , subactis Æto-
 » lis , reportati sumus in Italiam : & dein-
 » ceps bis , quæ annua merebant legiones ,
 » stipendia feci (r). Bis deinde in Hispania
 » militavi , semel Q. Fulvio Flacco , iterum
 » Ti. Sempronio Graccho prætore. A Flacco
 » inter ceteros , quos virtutis causa secum
 » ex provincia ad triumphum deducebat ,
 » deductus sum. A Tiberio Graccho roga-
 » tus , in provinciam ii. Quater intra
 » paucos annos primum pilum duxi : quater
 » & tricies virtutis causa donatus ab impe-
 » ratoribus sum : sex civicas coronas accepi.
 » Viginti duo stipendia annua in exercitu
 » emerita habeo , & major annis sum quin-

(r) Locus corruptus. Crev. & post eum Drakenb.
 ingenuè profitentur se nihil plane habere , quod de
 hoc loco dicere possint.

U. c. 581.
 a. C. 171.

U. c. 581. » quaginta. Quod si mihi nec stipendia omnia
 a. C. 171. » emerita essent, necdum ætas vacationem
 » daret, tamen, quum quatuor milites pro
 » me uno vobis dare, P. Licini, possem;
 » æquum erat me dimitti. Sed hæc pro caussa
 » mea dicta accipiatis velim: ipse me, quoad
 » quisquam, qui exercitus scribit, idoneum
 » militem iudicabit, numquam sum excusatu-
 » rus. Ordinem quo me dignum iudicent tri-
 » buni militum, ipsorum est potestatis (s):
 » ne quis me virtute in exercitu præstet;
 » dabo operam; ut semper ita fecisse me &
 » imperatores mei, & qui una stipendia fece-
 » runt, testes sunt. Vos quoque æquum est;
 » commilitones, & si adpellationis vobis
 » usurpatis jus, quum adolescentes nihil ad-
 » versus magistratum senatusque auctorida-
 » tem usquam feceritis, nunc quoque in
 » potestate senatus ac consulum esse, &
 » omnia honesta loca ducere, quibus rempu-
 » blicam defensuri sitis. »

(s) Putant Crev. & Drakenb. hic verbum ali-
 quod excidisse, & legendam esse *ordinem adsignare*
 vel *adtribuere*.

XXXV. HÆC ubi dixit, conlaudatum multis verbis consul ex concione in senatum duxit. Ibi quoque ei ex auctoritate senatus gratiæ actæ, tribunique militares in legione prima primum pilum virtutis causa ei adsignarunt. Ceteri centuriones, omiſſa adpellatione, ad delectum obedienter reſponderunt. Quo maturius in provincias magistratus profiſcerentur, Latinæ Calendis Juniis fuere: eoque ſollemni perfecto, C. Lucretius prætor, omnibus, quæ ad claſſem opus erant, præmiſſis, Brundifium eſt profectus. Præter eos exercitus, quos conſules comparabant, C. Sulpicio Galbæ prætori negotium datum, ut quatuor legiones ſcriberet urbanas juſto numero peditum equitumque; iisque quatuor tribunos militum ex ſenatu legeret, qui præeſſent: ſociis Latini nominis imperaret quindecim millia peditum, mille & ducentos equites. Is exercitus uti paratus eſſet, quo ſenatus cenſuiſſet. P. Licinio conſuli ad exercitum civilem ſocialemque petenti addita auxilia, Ligurum duo millia, Cretenſes ſagittarii, (incertus numerus, quantum rogati auxilia (t) Cretenſes miſiſſent) Numidæ

U. e. 581.

a. C. 171.

Parent
centuriones
conſulibus.

(t) auxilia del. Crev.

U. c. 581. item equites elephantique. In eam rem legati
a. C. 171. ad Masinissam Carthaginienesque missi, L. Postumius Albinus, Q. Terentius Culleo, C. Aburius. In Cretam item legatos tres ire placuit, A. Postumium Albinum, C. Decimium, A. Licinium Nervam.

*Legati
 a Perseo.*

XXXVI. PER idem tempus legati ab rege Perseo venerunt. Eos in oppidum intromitti non placuit, quum jam bellum regi eorum & Macedonibus & senatus decreffet, & populus jussisset. In ædem Bellonæ in senatum introducti ita verba fecerunt: « Mirari Persea » regem, quid in Macedoniam exercitus » transportati essent. Si inpetrari a senatu » possset, ut ii revocentur, regem de injuriis, » si quas sociis factas quererentur, arbitrato » senatus satisfacturum esse. » Sp. Carvilius, ad eam ipsam rem ex Græcia remissus ab Cn. Sicinio, in senatu erat. Is Perrhæbiam expugnatam armis, Thessaliæ aliquot urbes captas, cetera, quæ aut ageret, aut pararet rex, quum argueret, respondere ad ea legati jussi. Postquam hæsitabant, negantes sibi ultra quidquam mandatum esse, jussi renunciare regi, « Consulem P. Licinium brevi » cum exercitu futurum in Macedonia esse.

» Ad eum , si satisfacere in animo esset , *U. c. 581.*
 » mitteret legatos. Romam quod præterea *a. C. 171.*
 » mitteret , non esse : neminem eorum per
 » Italiam ire liciturum. » Ita dimissis , P. Li-
 cinio consuli mandatum , intra undecimum
 diem juberet eos Italia excedere , & Sp.
 Carviliū mitteret , qui , donec navem conscendissent , custodiret. Hæc Romæ acta ,
 nondum profectis in provinciam consulibus.
 Jam Cn. Sicinius , qui , priusquam magistratu
 abiret , Brundisium ad classem & ad exercitum
 præmissus erat , trajectis in Epirum quinque
 millibus peditum , trecentis equitibus , ad
 Nymphæum in agro Apolloniati castra habe-
 bat. Inde tribunos cum duobus millibus mi-
 litum ad occupanda Dassaretiorum & Illyrio-
 rum castella , ipsis arcessentibus præsidia , ut
 tutiores a finitimorum inpetu Macedonum
 essent , misit.

XXXVII. PAUCIS post diebus Q. Marcius , *Legati*
 A. Atilius , & P. & Ser. Cornelii Lentuli , *in*
 & L. Decimius , legati in Græciam missi , *Græciam*
 Corcyram peditum mille secum advexerunt : *& in*
 ibi inter se & regiones , quas obirent , & *Illyricum.*
 milites diviserunt. Decimius missus est ad
 Gentium , regem Illyriorum , quem , si aliquem

U. c. 581.
a. C. 171.

respectum amicitiae eum habere cerneret, tentare, aut etiam ad belli societatem perlicere iussus. Lentuli in Cephalleniam missi, ut in Peloponnesum trajicerent, oramque maris, in occidentem versi, ante hiemem circumirent. Marcio & Atilio Epirus, Ætolia, & Thessalia circumeundae assignantur. Inde Bœotiam atque Eubœam adspicere iussi; tum in Peloponnesum trajicere. Ibi congressuros se cum Lentulis constituunt. Priusquam digrederentur a Corcyra, litera a Perseo adlatæ sunt, quibus quærebat, quæ causa Romanis aut in Græciam trajiciendi copias, aut urbes occupandi, esset? Cui rescribi nihil placuit; nuncio ipsius, qui literas attulerat, dici, « præsidii causa ipsarum urbium » Romanos facere. » Lentuli circumeuntes Peloponnesi oppida, quum sine discrimine omnes civitates adhortarentur, ut, quo animo, qua fide adjuvissent Romanos, Philippi primum, deinde Antiochi bello, eodem adversus Persea juvarent, fremitum in concionibus audiebant: Achæis indignantibus, eodem se loco esse, (qui omnia a principibus Macedonici belli præstitissent Romanis, & Macedonum Philippi bello hostes fuissent)

*Achaeorum
querela.*

quo Messenii atque Elii, qui pro Antiocho
 hoste arma adversus populum Romanum tu-
 lissent; ac, nuper in Achaicum contributi
 concilium, velut præmium belli se victoribus
 Achæis tradi quererentur.

*U. c. 581.
 a. C. 171.*

XXXVIII. MARCIUS & Atilius ad Gitanas,
 Epiri oppidum decem millia ab mari, quum
 ascenderent, concilio Epirotarum habito,
 cum magno omnium adfensu auditi sunt: &
 quadringentos juventutis eorum in Orestas,
 ut præsidio essent liberatis ab se Macedonibus,
 miserunt. Inde in Ætoliâ progressi, ac pau-
 cos ibi morati dies, dum in prætoris mortui
 locum alius subficeretur, & Lycisco præto-
 re factò, quem Romanorum favere rebus satis
 compertum erat, transferunt in Thessaliâ.
 Eo legati Acarnanum, & Bœotorum exfules
 venerunt. Acarnanes nunciare jussi, « Quæ
 » Philippi primum, Antiochi deinde bello;
 » decepti pollicitationibus regis (u), adver-
 » sus populum Romanum commisissent, ea
 » corrigendi occasionem illis oblatam. Si
 » male meriti clementiam populi Romani
 » experti essent, bene merendo liberalitatem

(u) Dukerus, Crev., Drak. observant legendum
decepti pollicitationibus regis.

*U. c. 581.
a. C. 171.*

» experirentur. » Bœotis exprobratum, societatem eos cum Perseo junxisse. Iis, quum culpam in Ismeniam, principem alterius partis, conferrent, & quasdam civitates dissentientes in causam deductas, « adpariturum id esse, » Marcius respondit : « singulis enim civitatibus de se ipsis consulendi potestatem facturos. » Thessalorum Larissæ fuit concilium. Ibi & Thessalis benigna materia gratias agendi Romanis pro libertatis munere fuit ; & legatis, quod, & Philippi prius & post Antiochi bello, enise adjuti a gente Thessalorum essent. Hac mutua commemoratione meritum accensi animi multitudinis ad omnia decernenda, quæ Romani vellent. Secundum hoc concilium legati à Perseo rege venerunt, privati maxime hospitii fiducia, quod ei paternum cum Marcio erat. Ab hujus necessitudinis commemoratione orsi, petierunt legati, in conloquium veniendi regi potestatem faceret. Marcius, « Et se ita a patre suo accepisse [dixit] amicitiam hospitiumque cum Philippo fuisse. Minime inmemorem necessitudinis ejus legationem eam suscepisse. » Conloquium, si satis commode valeret, non fuisse dilaturum : nunc, ubi primum posset

*Legati
a Perseo
ad
Marcium.*

» ad Peneum flumen, qua transitus ab Homolio (v) Diu efflet, præmissis, qui nunciarent regi, venturos.

U. c. 581.

a. C. 171.

XXXIX. Et tum quidem ab Dio Perseus in interiora regni recipit (x) se, levi aura spei objecta, quod Marcius ipse causa suscepisse se legationem dixisset. Post dies paucos ad constitutum locum venerunt. Magnus comitatus fuit regius, quum amicorum, tum satellitum turba stipante. Non minore agmine legati venerunt, & ab Larissa multis prosequentibus, & legationibus civitatum, quæ convenerant Larissam, & renunciare domum certa, quæ audissent, volebant. Inerat cura insita mortalibus videndi congregantes nobilem regem, & populi principis terrarum omnium legatos. Postquam in conspectu steterunt, dirimente amne, paulisper internunciando cunctatio fuit, utri transgredierentur. Aliquid illi regis majestati, aliquid hi populi Romani nomini, quum præsertim Perseus petisset conloquium, existimabant deberi. Joco etiam Marcius cunctantes movit. « Minor, [inquit,] ad majorem, & (quod Phi-

*Conloquium
inter regem
&
Legatos
Roma*

(v) *Omolio Gron. Crev.*

(x) *recepit Gron. Crev.*

U. c. 581.

a. C. 171.

» lippo ipsi cognomen erat) filius ad patrem
 » transeat. » Facile persuasum id regi est. Aliud
 deinde ambigebatur, cum quam multis tran-
 saret. Rex, cum omni comitatu transire,
 æquum censebat: legati vel cum tribus ve-
 nire jubebant, vel, si tantum agmen tradu-
 ceret, obsides daret, nihil fraudis fore in
 conloquio. Hippiam & Pantauchum, quos &
 legatos miserat, principes amicorum, obsides
 dedit. Nec tam in pignus fidei obsides desi-
 derati erant, quam ut adpareret fociis, ne-
 quaquam ex dignitate pari congruere regem
 cum legatis. Salutatio non tanquam hostium
 sed hospitalis ac benigna fuit; positisque
 sedibus confederunt.

*Marci
 oratio.*

XL. QUUM paullisper silentium fuisset:
 « Exspectari, nos [inquit Marcius] arbitror,
 » ut respondeamus literis tuis, quas Corcy-
 » ram misisti; in quibus quæris, quid ita
 » legati cum militibus venerimus, & præsi-
 » dia in singulas urbes dimittamus? Ad hanc
 » interrogationem tuam & non respondere
 » vereor, ne superbum sit, & vera respon-
 » dere, ne nimis acerbum audienti tibi vi-
 » deatur. Sed quum aut verbis castigandus,
 » aut armis sit, qui foedus rumpit; sicut
 bellum

» bellum adversus te alii, quam mihi, man- *Q. c. 58.*
 » datum malim, ita orationis acerbiter *a. C. 17.*
 » adversus hospitem, utcumque est, subibo:
 » sicut medici, quum salutis causa tristiora
 » remedia adhibent. Ex quo regnum adeptus
 » es; unam rem te, quæ facienda fuerit,
 » senatus fecisse censet; quod legatos Romam
 » ad renovandum *** judicat potius, quam;
 » quum renovatum esset, violandum. Abru-
 » polim, socium atque amicum populi Romani,
 » regno expulisti. Artetari interfectores, ut
 » cæde (ne quid ultra dicam) lætarum ad-
 » pareret, recepisti, qui omnium Illyriorum
 » fidissimum Romano nomini regulum occi-
 » derant. Per Theffaliam & Maliensem agrum
 » cum exercitu contra fœdus Delphos isti:
 » Byzantiis item contra fœdus misisti auxilia.
 » Cum Bœotis, sociis nostris, secretam tibi
 » ipsi societatem, quam non licebat, jureju-
 » rando pepigisti. Thebanos legatos, Everfam
 » (y) & Callicritum, venientes a nobis,
 » quærere malo, quis interfecerit, quam ar-

(*) Hoc modo perfici hæc sententia videtur
 posse: quod legatos Romam ad renovandum fœdus
 miseris; quod ipsum tamen tibi non fuisse renovan-
 dum judicat potius &c. Sigonius.

(y) Evercam Crev.

Tom. XI.

R

D. c. 581. »guere. In Ætolia bellum intestinum & cæ:
a. C. 171. »des principum per quos, nisi per tuos,
 »factæ videri possunt? Dolopes a te ipso
 »evastati sunt. Eumenes rex, ab Roma quum
 »in regnum rediret, prope ut victima Delphis
 »in sacro loco ante aras mactatus, quem
 »insimulet, piget referre. Quæ hospes Brun-
 »disinus occulta facinora indicet, certum
 »habeo, & scripta tibi omnia ab Roma esse,
 »& legatos tuos renunciasse. Hæc ne dice-
 »rentur a me, uno modo vitare potuisti,
 »non quærendo, quam ob causam exercitus
 »in Macedoniam trajicerentur, aut præsidia
 »in sociorum urbes mitteremus. Quærenti
 »tibi superbius tacuissimus, quam vera respon-
 »dimus. Equidem pro paterno nostro hospi-
 »tio faveo orationi tuæ & opto, ut aliquam
 »mihî materiam præbeas agendæ tuæ apud
 »senatum causæ.»

*Perseus
 se
 purgat.*

XLI. AD ea rex: «Bonam causam, si
 »apud iudices æquos ageretur, apud eosdem
 »& accusatores & iudices agam. Eorum au-
 »tem, quæ objecta sunt mihi, partim ea
 »sunt, quibus nescio an gloriari debeat;
 »partim, quæ fateri non erubescam; partim,
 »quæ verbo objecta verbo negare sit. Quid

» enim, si legibus vestris hodie reus sim, aut *U. c. 581.*
 » index Brundisinus aut Eumenes mihi obji- *a. C. 171.*
 » ciat, ut accusare potius vere, quam con-
 » viciari, videantur? Scilicet, nec Eumenes,
 » quum tam multis gravis publice ac priva-
 » tim sit, alium, quam me, inimicum habuit:
 » neque ego potiorum quemquam ad ministe-
 » ria facinorum, quam Rammium, (quem
 » neque umquam ante videram, nec eram
 » postea visurus) invenire potui. Et Theba-
 » norum, quos naufragio perisse constat, &
 » Artetari cædis mihi reddenda ratio est. In
 » qua tamen nihil ultra objicitur, quam in-
 » terfectores ejus in regno exfulasse meo:
 » Cujus conditionis iniquitatem ita non sum
 » recusaturus, si vos quoque accipitis, ut
 » quicumque exules in Italiam aut Romam
 » se contulerunt, his facinorum, propter
 » quæ damnati sunt, auctores vos fuisse fa-
 » teamini. Si hoc & vos recusabitis, &
 » omnes aliæ gentes, ego quoque inter
 » ceteros ero. Et, Hercule, quid adinet
 » cuiquam exilium patere, si nusquam ex-
 » suli futurus locus est? Ego tamen istos, ut
 » primum in Macedonia esse, admonitus a
 » vobis, comperi, requisitos abire ex regno

U. c. 381.

a. C. 171.

» iussi, & in perpetuum interdixi finibus meis:
 » Et hæc quidem mihi, tamquam causam
 » dicenti reo, objecta sunt: illa, tamquam
 » regi, & quæ de fœdere, quod mihi est
 » vobiscum, disceptationem habeant. Nam, si
 » est in fœdere ita scriptum, ut ne, si bel-
 » lum quidem quis inferat, tueri me regnum-
 » que meum liceat, mihi fatendum est, quod
 » me armis adversus Abrupolim, socium po-
 » puli Romani, defenderim, fœdus viola-
 » rum esse. Sin autem hoc & ex fœdere
 » licuit, & jure gentium ita comparatum
 » est, ut arma armis propulsentur, quid tan-
 » dem me facere decuit, quum Abrupolis
 » fines mei regni usque ad Amphipolim per-
 » vastasset, multa libera capita, magnam
 » vim Mancipiorum, multa millia pecorum
 » abegisset? Quiescerem & paterer, donec
 » Pellam & in regiam meam armatus perve-
 » nisset? At enim bello quidem iusto sum
 » persecutus; sed vinci non oportuit eum,
 » neque ea, quæ victis accidunt, pati: quo-
 » rum casum quum ego subierim, qui sum
 » armis laceffitus, quid (z) potest queri sibi
 » accidisse, qui causa belli fuit? Non sum
 » eodem modo defensurus, Romani, quod

(z) qui Gron. Crev.

» Dolopas armis coërcuerim : quia , etsi non U. c. 581.
a. C. 171.
» merito eorum , jure feci meo ; quum mei
» regni , meæ ditionis essent , vestro decreto
» patri adtributi meo. Nec , si caussa reddenda
» sit , non vobis , nec fœderatis , sed iis , qui
» ne in servos quidem sæva atque injusta
» imperia probant , plus æquo & bono sæ-
» visse in eos videri possum. Quippe Euphra-
» norem , præfectum a me inpositum , ita
» occiderunt , ut mors poenarum ejus levise
» sima fuerit. »

XLII. « At , quum processissem inde ad
» visendas Larissam , & Antrona , & Pylleon ,
» (a) quo in propinquo multo ante debita
» vota persolverem , Delphos sacrificandi
» caussa adscendi. Et hic , criminis augendi
» caussa , cum exercitu me fuisse adjicitur.
» Scilicet , ut , quod nunc vos facere queror ,
» urbes occuparem , arcibus inponerem præ-
» sidia. Vocate in concilium Græciæ civitates ,
» per quas iter feci ; queratur unusquilibet
» militis mei injuriam ; non recusabo , quin ;
» simulato sacrificio , aliud petisse videar.

(a) Legendum videtur *Pyleon* ex Homeri ca-
talago II. B. 697. Triâ hæc oppida , etiâ infra
junguntur c. 67.

V. c. 58.
q. C. 17.

» Ætolis & Byzantiis præsidia misimus, &
 » cum Bœotis amicitiam fecimus. Hæc, qua-
 » liacumque sunt, per legatos meos non so-
 » lum indicata, sed etiam excusata sunt sæpe
 » in senatu vestro: ubi aliquos ego discepta-
 » tores, non tam æquos, quam te, Q. Marci,
 » paternum amicum & hospitem, habebam.
 » Sed nondum Romam accusator Eumenes
 » venerat; qui calumniando omnia detorquen-
 » doque suspecta & invisa efficeret, & per-
 » suadere vobis conaretur, non posse Græ-
 » ciam in libertate esse, & vestro munere
 » frui, quod regnum Macedoniae incolume
 » esset. Circumagetur hic orbis: erit mox,
 » qui arguat, nequidquam Antiochum ultra
 » juga Tauri remotum: graviorem multo
 » Asiae, quam Antiochus fuerit, Eumenem
 » esse: nec conquiescere socios vestros posse,
 » quoad regia Pergami sit. Eam arcem supra
 » capita finitimarum civitatum inpositam. Ego
 » hæc, Q. Marci & A. Atili, quæ aut a
 » vobis objecta, aut purgata a me sunt, talia
 » esse scio, ut aures, ut animi audientium sint:
 » nec tam referre, quid ego, aut qua mente
 » fecerim, quam quomodo id vos factum ac-
 » cipiatis. Conscius mihi sum, nihil me scienti-

» tem deliquisse : & , si quid fecerim inpru- *U. c. 381.*
 » dentia lapsus , corrigi me & emendari casti- *a. C. 171.*
 » gatione hac posse. Nihil certe insanabile ,
 » nec quod bello & armis persequendum esse
 » censeatis , commisi : at (b) frustra cle-
 » mentia gravitatisque vestrae fama vulgata
 » per gentes est , si talibus de causis , quae
 » vix querela & expostulatione dignae sunt ,
 » arma capitis , & regibus sociis bella infer-
 » tis. »

XLIII. HÆC dicenti tum adensus Marcius
 auctor fuit mittendi Romam legati , quum
 experienda omnia ad ultimum , nec præter-
 mittendum (c) spem ullam censuisset. Reli-
 qua consultatio erat , quonam modo tutum
 iter legatis esset. Ad id quum necessaria
 petitio induciarum videretur , cuperetque
 Marcius , neque aliud conloquio petisset ,
 gravate & in magnam gratiam petentis con-
 cessit. Nihil enim satis paratum ad bellum
 in præsentia habebant Romani , non exerci-
 tum , non ducem : quum Perseus (ni spes
 vana pacis obcæcasset consilia) omnia præ-
 parata atque instructa haberet , & suo maxime

Inducia.

(b) aut Gron. Crev.

(c) prætermittendam Gron. Crev.

U. e. 581.

a. C. 171.

*Bœotia
motus.*

tempore atque alieno hostibus incipere bellum posset. Ab hoc conloquio fide iudiciorum interposita, legati Romani in Bœotiam comparati sunt. Ibi jam motus cœperat esse, discedentibus a societate communis concilii Bœotorum quibusdam populis, ex quo renunciatum erat, respondisse legatos, adpariturum, quibus populis proprie societatem cum rege jungi displicuisset. Primi a Chæronea legati, deinde a Thebis, in ipso itinere obcurrerunt, adfirmantes non interfuisse se, quo societas ea decreta esset, concilio: quis, (d) legati, nullo in præsentia responso dato, Chalcidem se sequi iusserunt. Thebis magna contentio orta erat ex alio certamine. Comitii prætoris Bœotorum victa pars, injuriam persequens, coacta multitudine decretum fecit Thebis, ne Bœotarchæ urbibus reciperentur. Exsules Thespias universi concesserunt: inde (recepti enim sine cunctatione erant) Thebas, jam mutatis animis, revocati decretum faciunt, ut duodecim, qui privati cœtum & concilium habuissent, exilio multarentur. Novus deinde prætor (Ismenias is erat, vir nobilis ac potens) capitalis

(d) *quis* Gron. Grev.

pœnæ absentes eos decreto damnat. Chalcedem fugerant : inde ad Romanos Larissiam profecti, causam cum Perseo societatis in Ismeniam contulerant. « Ex contentione ortum certamen. » Utriusque tamen partis legati ad Romanos venerunt, & exfules accusatoresque Ismeniaë, & Ismenias ipse.

XLIV. CHALCIDEM ut ventum est, aliarum civitatum principes, id quod maxime gratum erat Romanis, suo quique proprio decreto Persei societatem adspernati, Romanis se adjungebant : Ismenias gentem Bœotorum in fidem Romanorum permitti æquum censebat. Inde certamine orto, nisi in tribunal legatorum perfugisset, haud multum abfuit, quin ab exsulibus fautoribusque eorum interficeretur. Thebæ quoque ipsæ, quod Bœotiaë caput est, in magno tumultu erant, aliis ad regem trahentibus civitatem, aliis ad Romanos & turba Coronæorum (e) Haliartiorumque convenerat ad defendendum decretum regis societatis. Sed constantia principum, docentium cladibus Philippi Antiochique, quanta esset vis & fortuna imperii Romani, victa eadem multitudo &, ut

(e) Coronæorum Crev.

U. c. 581
a. C. 171

*U. e. 381.
e. C. 171.*

tolleretur regia societas, decrevit, & eos, qui auctores pacificendæ amicitiae fuerant, ad satisfaciendum legatis Chalcidem misit, fideique legatorum commendari civitatem iussit. Thebanos Marcius & Atilius læti audierunt, auctoresque & his separatim singulis fuerunt ad renovandam amicitiam mittendi Romam legatos (f). Ante omnia exfules restitui iusserunt, & auctores regiae societatis decreto suo damnarunt. Ita, quod maxime volebant, discusso Bœotico concilio, Peloponnesum proficiscuntur, Ser. Cornelio Chalcidem arcessito. Argis præbitum est iis concilium: ubi nihil aliud a gente Achæorum petierunt, quam ut mille milites darent. Id præsidium ad Chalcidem tuendam, dum Romanus exercitus in Græciam trajiceretur, missum est. Marcius & Atilius, peractis, quæ agenda in Græcia erant, principio hiemis Romam redierunt.

*Bœoticum
concilium
discussum.*

*Legati
Rom.
in Asia
insulas.*

XLV. INDE legatio sub idem tempus in Asiam circum insulas missa. Tres erant legati, Ti. Claudius, P. Postumius, M. Junius.

(f) Recte Gron. auctoresque & his nempe Thebanis, & separatim singulis Bœoticæ civitatibus. Id & postulat sensus & firmat Polybii auctoritas Exc. Legat. 63.

Ii circumeuntes hortabantur socios ad susci-
 piendum adversus Persea pro Romanis bel-
 lum: & , quo quæque opulentiore civitas
 erat, eo adcuratius agebant, quia minores
 fecuturæ majorum auctoritatem erant. Rhodii
 maximi ad omnia momenti habebantur, quia
 non favere tantum, sed adjuvare etiam vi-
 ribus suis bellum poterant, quadraginta na-
 vibus auctore Hegesilocho comparatis. Qui,
 quum in summo magistratu esset, (Prytanii
 ipsi vocant) multis rationibus pervicerat
 Rhodios, ut, ommissa, quam sæpe vanam ex-
 perti essent, regum fovendorum spe, Roma-
 nam societatem (unam tum in terris vel
 viribus, vel fide stabilem) retinerent. « Bel-
 lum imminere cum Perseo: desideraturos
 » Romanos eundem navalem apparatus,
 » quem nuper Antiochi, quem Philippi ante
 » bello vidissent. Trepidaturos tum repente
 » paranda classe, quum mittenda esset; nisi
 » reficere naves, nisi instruere navalibus
 » sociis cœpissent. Id eo magis enise facien-
 » dum esse, ut crimina delata ab Eumene
 » fide rerum refellerent. » His incitati,
 quadraginta navium classem instructam orna-
 tamque legatis Romanis advenientibus, ut

U. e. 58.

a. C. 171.

*U. c. 581.
a. C. 171.*

*Perseus
legatos
Byzantium
&
Rhodum
mittit.*

non expectatam adhortationem esse adparet-
ret, ostenderunt. Et hæc legatio magnum
ad conciliandos animos civitatum Asiæ mo-
mentum fuit. Decimius unus sine ullo effectu,
captarum etiam pecuniarum ab regibus Illy-
riorum suspicione infamis, Romam rediit.

XLVI. PERSEUS, quum a conloquio Ro-
manorum in Macedoniam recepisset sese,
legatos Romam de inchoatis cum Marcio
conditionibus pacis misit: & Byzantium &
Rhodum literas legatis ferendas dedit. In
litteris eadem sententia ad omnes erat: « con-
locutum se cum Romanorum legatis. » Quæ
audisset, quæque dixisset, ita disposita, ut
superior fuisse in disceptatione videri posset.
Apud Rhodios legati addiderunt, « Confidere
pacem futuram. Auctoribus enim Marcio
atque Atilio, missos Romam legatos. Si
pergerent Romani contra fœdus movere
bellum, tum omni gratia, omni ope eni-
tendum fore Rhodiis, ut reconcilient pa-
cem. Si nihil deprecando proficiant, id
agendum, ne omnium rerum jus ac potestas
ad unum populum perveniat. Quum cete-
rorum id interesse, tum præcipue Rhodio-
rum, qui plus inter alias civitates dignitate

» atque opibus excellent : quæ serua atque
 » obnoxia fore , si nullus alio fit , quam ad
 » Romanos , respectus. » Magis & literæ &
 » verba legatorum benigne sunt audita , quam
 » momentum ad mutandos animos habuerunt :
 » potentior esse partis melioris auctoritas cõ-
 » perat. Responsum ex decreto est : « Optare
 » pacem Rhodios. Si bellum esset , ne quid
 » ab Rhodiis speraret aut peteret rex , quod
 » veterem amicitiam , multis magnisque me-
 » ritis pace belloque partam , disjungeret sibi
 » ab Romanis. » Ab Rhodo redeuntes , Bœo-
 » tiæ quoque civitates , & Thebas , & Coro-
 » neam , & Haliartum , adierunt : quibus ex-
 » pressum inuitis existimabatur , ut , relicta
 » regia societate , Romanis adjungerentur. The-
 » bani nihil moti sunt : quamquam nonnihil ,
 » & damnatis principibus , & restitutis exsuli-
 » bus , succensebant Romanis. Coronæi & Ha-
 » liartii , favore quodam infuso in reges , le-
 » gatos in Macedoniam miserunt , præsidium
 » petentes , quo se adversus inpotentem super-
 » biam Thebanorum tueri possint. Cui legationi
 » responsum ab rege est (g) , « præsidium se
 » propter inducias cum Romanis factas mittere

(g) est del. Crev.

U. c. 581.
a. C. 171.

U. c. 581. » non posse : tamen suadere, ita a Theba-
a. C. 171. » norum injuriis, qua possent, ut se vindi-
 » carent, ne Romanis præberent causam in
 » se sæviendi. »

*Marcus
 legationem
 renunciat.*

XLVII. MARCIUS & Atilius Romam quum
 venissent, legationem in Capitolio ita renun-
 ciarunt, ut nulla re magis gloriarentur,
 quam decepto per inducias & spem pacis re-
 ge. « Adeo enim adparatibus belli fuisse
 » instructum, ipsis nulla parata re, ut omnia
 » obportuna loca præoccupari ante ab eo po-
 » tuerint, quam exercitus in Græciam traji-
 » ceretur. Spatio autem induciarum sumto,
 » venturum illum nihilo paratiorem; Roma-
 » nos omnibus instructiores rebus cœpturos
 » bellum. Bœotorum quoque se concilium
 » arte distraxisse, ne conjungi amplius ullo
 » consensu Macedonibus possent. » Hæc, ut
 summa ratione acta, magna pars senatus ad-
 probabat : veteres & moris antiqui memores
 negabant, « se in ea legatione Romanas
 » agnoscere artes. Non per infidias & noctur-
 » na prælia, nec simulatam fugam improvisos-
 » que ad incautum hostem reditus, nec ut
 » astu magis, quam vera virtute, gloriaren-
 » tur, bella majores gessisse. Indicere prius,

*Senibus
 improba-
 tus.*

» quam gerere, solitos bella, denunciare *U. c. 381.*
 » etiam; interdum locum finire, in quo dimi- *a. C. 171.*
 » caturi essent. Eadem fide indicatum Pyrrho
 » regi medicum, vitæ ejus insidiantem: ea-
 » dem Faliscis vincitum traditum proditorem
 » liberorum regis. Hæc Romana esse, non
 » versutiarum Punicarum, neque calliditatis
 » Græcæ: apud quos fallere hostem, quam
 » vi superare, gloriosius fuerit. Interdum in
 » præsens tempus plus profici dolo, quam
 » virtute: sed ejus demum animum in per-
 » petuum vinci, cui confessio expressa sit,
 » se neque arte, neque casu; sed conlatis
 » cominus viribus, justo ac pio bello esse
 » superatum. » Hæc seniores, quibus nova
 hæc minus placebat sapientia. Vicit tamen
 ea pars senatus, cui potior utilis, quam
 honesti, cura erat, ut comprobaretur prior
 legatio Marcii, & eodem rursus in Græciam
 cum quinquereimis remitteretur (h), ju-
 bereturque cetera, uti e republica maxime
 visum esset, agere. A. quoque Atilium mi-
 serunt ad occupandam Larissam in Theffalia,

*In
 Græciam
 remittitur.*

(h) Voces *in Græciam* a mala manu additas esse
 & numerum quinquereimium excidisse existimant
 Dukerus & Crev.

*U. c. 581.
a. C. 171.*

timentes, ne, si induciarum dies exisset, Perseus, præsidio eo (i) misso, caput Thesaliam, in potestate haberet. Duo millia pedum Atilius ab Cn. Sicinio accipere ad eam rem agendam iussus. Et P. Lentulo, qui ex Achaia redierat, trecenti (k) milites Italici generis dati, ut Thebis daret operam, ut in potestate Bœotia esset.

*Legati
Persei
auditi.*

XLVIII. His præparatis, quamquam ad bellum consilia erant destinata, senatum tamen præberi legatis placuit. Eadem fere, quæ in conloquio ab rege dicta erant, relata ab legatis. Insidiarum Eumeni factarum crimen, & maxima cura, & minime tamen probabiliter, (manifesta enim res erat) defensum. Cetera deprecatio erat: sed non eis animis audiebantur, qui aut doceri, aut flecti possent. Denunciatum, extemplo mœnibus urbis Romæ, Italia intra trigesimum diem excederent. P. Licinio deinde consuli, cui Macedonia provincia obvenerat, denunciatum, ut exercitui diem primam quamque diceret ad conveniendum. C. Lucretius prætor, cui classis provincia erat, cum quadraginta quinquere milibus ab urbe profectus: nam ex

*Excedere
Italia
iussi.*

*Lucretius
prætor
in
Græciam
navigat.*

(i) eo del. Gron. Crev. (k) trecenti Gron. Crev.

refectis navibus alias in alium usum retineri *U. c. 581.*
 ad urbem placuit. Præmissus a prætore est *a. C. 171.*
 frater Lucretius (1) cum quinquere me una:
 iustusque, ab sociis ex fœdere acceptis na-
 vibus, ad Cephalleniam classi obcurrere. Ab
 Rheginis triremi una, ab Locris duabus, ab
 Uritibus quatuor, prætor oram Italiæ super-
 vectus Calabriæ extremum promontorium in
 Ionio mari, Dyrrachium trajicit. Ibi decem
 ipforum Dyrrhachinorum, duodecim Issæo-
 rum, quinquaginta quatuor Gentii regis lem-
 bos nactus, simulans se credere, eos in usum
 Romanorum comparatos esse, omnibus ab-
 ductis, die tertio Corcyram, inde protinus
 in Cephalleniam trajicit. C. Lucretius prætor
 ab Neapoli profectus, superato freto, die
 quinto in Cephalleniam transmisit. Ibi stetit
 classis, simul opperiens, ut terrestres copiæ
 trajicerentur, simul, ut onerariæ, ex agmine
 suo per altum dissipatæ, consequerentur.

XLIX. PER hos forte dies P. Licinius con- *Licinius*
 sul, votis in Capitolio nuncupatis, paludatus *profici-*
 ab urbe profectus est. Semper quidem ea res *tur in Ma-*
 cum magna dignitate ac majestate geritur: *cedoniam.*
 præcipue tamen convertit oculos animosque,

(1) M Lucretius Crev.

U. c. 581.
a. C. 171.

quum ad magnum nobilemque, aut virtute aut fortuna, hostem, euntem consulem prosequuntur. Contrahit enim non officii modo cura, sed etiam studium spectaculi, ut videant ducem suum, cujus imperio consilioque summam rempublicam tuendam permiserunt. Subit deinde cogitatio animum, qui belli casus, quam incertus fortunæ eventus, communisque Mars belli sit: adversa, secunda, quæque incertitia & temeritate ducum clades sæpe acciderint; quæ contra bona prudentia & virtus adtulerit. Quem scire mortalium, utrius mentis, utrius fortunæ consulem ad bellum mittant? Triumphantem mox cum exercitu victore scandentem Capitolium ad eosdem Deos, a quibus proficiscatur, visuri; an hostibus eam præbituri lætitiæ sint? Persi autem regi, adversus quem ibatur, famam & bello clara Macedonum gens, & Philippus pater, inter multa prospere gesta Romano etiam nobilitatus bello, præbebat; tum ipsius Persei numquam, ex quo regnum accepisset, desitum belli expectatione celebrari nomen. Cum his cogitationibus omnium ordinum homines proficiscentem consulem prosecuti sunt. Duo

consulares tribuni militum cum eo missi, C. *U. c. 381.*
 Claudius, Q. Mucius; & tres illustres ju- *a. C. 171.*
 venes, P. Lentulus, & duo Manlii Acidini.
 Alter M. Manlii, alter L. Manlii filius erat.
 Cum iis consul Brundisium ad exercitum,
 atque inde, cum omnibus copiis transvectus,
 ad Nymphæum in Apolloniati agro posuit
 castra.

L. PAUCOS ante dies Perseus, postquam
 legati, ab Roma regressi, præciderant spem
 pacis, consilium habuit. Ibi aliquamdiu diversis
 sententiis certatum est. Erant, quibus vel
 stipendium pendendum, si injungeretur, vel
 agri parte cedendum, si multarent; quid-
 quid denique aliud pacis causa patiendum
 esset, non recusandum videretur, nec com-
 mittendum, ut in aleam tanti casus se reg-
 numque daret. « Si possessio haud ambigua
 » regni maneret, multa diem tempusque ad-
 » ferre posse, quibus non amissa modo recu-
 » perare, sed timendus ultro iis esse, quos
 » nunc timeret, posset.» Ceterum multo ma-
 » jor pars ferocioris sententiæ erat: « Quid-
 » quid cessisset, cum eo simul regno protinus
 » cedendum esse, » adfirmabant. « Neque
 » enim Romanos pecunia aut agro egere: sed

*Perseus
 consilium
 habet.*

U. c. 581.
a. C. 171

» hoc scire, quum omnia humana, tum ma-
 » xima quæque & regna & imperia sub casibus
 » multis esse. Carthaginensium opes fregisse
 » sese, & cervicibus eorum præpotentem
 » finitimum regem inposuisse: Antióchum
 » progeniemque ejus ultra juga Tauri remo-
 » tum. Unum esse Macedoniæ regnum, &
 » regione propinquum, & quod, sicubi popu-
 » lo Romano (m) sua fortuna labet, antiquos
 » animos regibus suis videatur posse facere.
 » Dum integræ res * * apud animum suum
 » Persea debere, utrum, singula concedendo,
 » nudatus ad extremum opibus extorrisque
 » regno, Samothraciam aliamve quam insu-
 » lam petere ab Romanis, ubi privatus fu-
 » perstes regno suo in contemptu atque inopia
 » consenescat, malit: an, armatus vindex
 » fortunæ dignitatisque suæ, ita ut viro forti
 » dignum sit, patiatur, quodcumque casus
 » belli tulerit; aut victor liberet orbem ter-
 » rarum ab imperio Romano. Non esse admi-
 » rabilius Romanos Græcia pelli, quam
 » (m) *populus Romanus Gron. Crev.*

* Imperfectum sensum ita expleveris: *Dum in-
 » tegra res sunt, statuere apud animum suum Persea
 » debere.* Sigonius.

» Hannibalem Italia pulsum esse. Neque, *U. c. 581.*
 » Hercule, videre, qui conveniat, fratri, *a. C. 171.*
 » adfectanti per injuriam regnum, summa vi
 » restitisse; alienigenis bene parto eo cedere.
 » Postremo ita bello & pace quæri (n), ut
 » inter omnes conveniat, nec turpius quid-
 » quam esse, quam sine certamine cessisse
 » regno: nec præclarior quidquam, quam pro
 » dignitate ac majestate omnem fortunam
 » expertum esse. »

LI. PELLÆ, in vetere regia Macedonum;
 hoc consilium erat. « Geramus ergo [inquit]
 » Diis bene juvantibus, quando ita videtur,
 » bellum; » literisque circa præfectos dimis-
 » sis, Citium (Macedoniæ oppidum est) co-
 » pias omnes contrahit. Ipse centum hostiis
 » sacrificio regaliter Minervæ, quam vocant
 » Alcidem, confecto, cum purpuratorum &
 » satellitum manu profectus Citium est. Eo
 » jam omnes Macedonum externorumque au-
 » xiliorum convenerant copiæ. Castra ante
 » urbem ponit, omnesque armatos in campo
 » struxit. Summa omnium quadraginta millia

*Copiæ
Persei.*

(n) Locum corruptum Drakenb. sic legendum
 proponit: *Postremo ita bello pacem præferri, ut
 inter omnes &c.*

U. c. 581.
a. C. 171.

armata fuere (o) : quorum pars ferme dimidia phalangitæ erant. Hippias Berœæus præerat. Delecta deinde & viribus & robore ætatis, ex omni cætratorum numero, duo erant agemata : hanc ipsi legionem vocabant (p). Præfectos habebant Leonatum & Thrasippum Eulyestas. Ceterorum cætratorum, trium ferme millium hominum, dux erat Antiphilus Edeffæus. Pæones, & ex Parorea & Parfrymonia (sunt autem ea loca subjecta Thraciæ) & Agrianes, admixtis etiam Thracibus incolis, trium millium ferme & ipsi expleverunt numerum. Armaverat contraxeratque eos Didas Pæon, qui adolescentem Demetrium occiderat. Et armatorum duo millia Gallorum erant, præfecto Asclepiodoto. Ab Heraclea ex Sintiis tria millia Thracum liberorum suum ducem habebant. Cretenfium par pene numerus suos duces sequebatur, Susum Phalafarneum & Syllum Gnoffium. Et Leonides Lacedæmonius quingentis ex Græcia, mixto generi hominum, præerat. Regii is

(o) lege *quadraginta tria millia*, ut patet ex hoc ipso capite versus finem.

(p) Suspicatur Drakenb. legendum : *ita hanc ipsi legionem vocabant.*

generis ferebatur; exsul, damnatus frequenti concilio Achæorum, literis ad Persea depre-
 sis. Ætolorum & Bœotorum, qui non exple-
 bant plus quam quingentorum omnes nume-
 rum, Lyco Achæus præfectus erat. Ex his
 mixtis tot populorum, tot gentium auxiliis,
 duodecim millia armatorum ferme efficie-
 bantur. Equitum ex tota Macedonia contra-
 xerat tria millia. Venerat eodem Corys,
 Seuthæ filius, rex gentis Odrysarum, cum
 mille delectis equitibus, pari ferme peditum
 numero. Summa totius exercitus triginta
 novem millia peditum erant, quatuor equi-
 tum. Satis constabat, secundum eum exer-
 citum, quem Magnus Alexander in Asiam
 trajecit, numquam ullius Macedonum regis
 copias tantas fuisse.

LII. SEXTUS & viceſimus annus agebatur,
 ex quo petenti Philippo data pax erat: per
 id omne tempus quieta Macedonia & proge-
 niem ediderat, cujus magna pars matura
 militiæ eſſet, & levibus bellis Thracum
 adcolarum, quæ exercerent magis, quam
 fatigarent, ſub aſſidua tamen militia fuerat:
 & diu meditatam Philippo primo, deinde &
 Perſi, Romanum bellum, omnia ut inſtructa

U. c. 581.
 a. C. 171.

U. c. 581. parataque essent, effecerat. Mota parumper
a. C. 171. acies, (non iusto decursu tamen) ne stetisse
 tantum in armis viderentur: armatosque,
 sicut erant, ad concionem vocavit. Ipse
 constitit in tribunali, circa se habens filios
 duos: quorum major Philippus, natura frater,
 adoptione filius; minor, quem Alexandrum
 vocabant, naturalis erat. Cohortatus est
 milites ad bellum: injuriam populi Romani
 in patrem seque commemoravit: « Illum,
 » omnibus indignitatibus compulsus ad
 » rebellandum, inter adparatum belli fato
 » obpressus: ad se simul legatos, simul
 » milites ad occupandas Græciæ urbes mis-
 » sos. Fallaci deinde conloquio per speciem
 » reconciliandæ pacis extractam hiemem, ut
 » tempus ad comparandum haberent. Consu-
 » lem nunc venire cum duabus legionibus
 » Romanis, quæ * treccenos equites habeant,
 » & pari ferme numero sociorum peditum
 » equitumque. Eo ut accedant regum auxilia
 » Eumenis & Masinissæ, non plus septem
 » millia peditum, duo equitum futura.

*Oratio
 Persei
 ad
 milites.*

* Locus defectus, quem ita integrat Gron. quæ
 singulæ sena millia peditum & treccenos equites ha-
 beant &c. pro sena mallet Drakenb. quina.

» Auditis hostium copiis, respicerent suum *U. c. 581.*
 » ipsi exercitum; quantum numero, quan- *a. C. 171.*
 » tum genere militum præstarent tironibus,
 » raptim ad id bellum conscriptis, ipsi, a
 » pueris eruditi artibus militiæ, tot subacti
 » atque durati bellis. Auxilia Romanis
 » Lydos, & Phrygas, & Numidas esse: sibi
 » Thracas, Gallosque, ferocissimas gentium.
 » Arma illos habere ea, quæ sibi quisque
 » paraverit pauper miles: Macedonas promta
 » ex regio adparatu, per tot annos patris
 » sui cura & inpena facta. Commeatum illis
 » quum procul, tum omnibus sub casibus
 » maritimis fore: se & pecuniam & fru-
 » mentum, præter redditus metallorum, in
 » decem annos seposuisse. Omnia, quæ Deo-
 » rum indulgentia, quæ regia cura præpa-
 » randa fuerant, plena cumulataque habere
 » Macedonas. Animum habendum esse, quem
 » habuerint majores eorum; qui, Europa
 » omni domita, transgressi in Asiam, inco-
 » gnitum famæ aperuerint armis orbem ter-
 » rarum: nec ante vincere deserint, quam
 » Rubro mari inclusis, quod vincerent, de-
 » fuerit. At, Hercule, nunc non de ultimis
 » Indiæ oris, sed de ipsius Macedoniae pos-

V. c. 581. » fessione certamen fortunam indixisse. Cum
a. C. 171. » patre suo gerentes bellum Romanos spe-
 » ciosum Græciæ liberandæ tulisse titulum
 » (q). Nunc propalam Macedoniam in fer-
 » vitudinem petere, ne rex vicinus imperio
 » sit Romano, ne gens bello nobilis arma
 » habeat. Hæc enim tradenda superbis domi-
 » nis esse cum rege regnoque, si abistere
 » bello, & facere imperata velint. »

LIII. QUUM per omnem orationem satis
 frequenti adfensu subclamatum esset; tum
 vero ea vociferatio, simul indignantium
 minantiumque, partim jubentium bonum
 animum habere regem, exorta est, ut finem
 dicendi faceret. Tantum jussis ad iter parare,
 (jam enim dici, movere castra ab Nymphæo
 Romanos) concione dimissa, ad audiendas
 legationes civitatum Macedoniæ se contulit.
 Venerant autem ad pecunias, pro facultatibus
 quæque suis, & frumentum pollicendum ad
 bellum. Omnibus gratiæ actæ, remissum
 omnibus; satis regio adparatus ad ea dictum
 subficere: vehicula tantum imperata, ut
 tormenta, telorumque missilium ingentem
 vim præparatam, bellicumque aliud instru-

*Macedo-
 nia civita-
 tes pecu-
 niam obse-
 runt.*

(q) forte legendum prætulisse vel prætendisse.

mentum veherent. Profectus inde toto exercitu, Eordæam (q) petens, ad Begorritem, quem vocant, lacum positus castris, postero die in Elimeam ad Haliacmona fluvium profectus. Deinde saltu angusto superatis montibus, quos Cambunios vocant, descendit ad (Tripolim vocant) Azorum, Pythium, & Dolychen incolentes. Hæc tria oppida paullisper cunctata, quia obsides Larissæis dederant, victa tamen præsentis metu, in deditionem concesserunt. Benigne his adpellatis, hæud dubius Perrhæbos quoque idem facturos, urbem, nihil cunctatis, qui incolabant, primo adventu recipit (r). Cyretias obpugnare coactus (s), primo etiam die acri concursu ad portas armatorum est repulsus. postero die omnibus copiis adortus, in deditionem omnes ante noctem accepit (t).

LIV. MYLÆ, proximum oppidum, ita munitum, ut inexcuperabilis munimenti spes incolas ferocios faceret, non portas clau-

(q) *Eordæam* Gron. Crev.

(r) Recte monet Crev. excidisse hic nomen urbis, quam primo adventu Perseus recepit.

(s) *conatus* Gron.

(t) vocem *omnes* delendam censet Crev.

U. c. 581.
a. C. 171.

Perseus iz
in
Thessalia.

V. c. 58.
a. C. 171.

dere regi satis habuerunt, sed probris quoque in ipsum Macedonasque procacibus jaculati sunt (u). Quæ res, quum infestiorum hostem ad obpugnandum fecisset, ipsos desperatione veniæ ad tuendos sese acrius accendit. Itaque per triduum ingentibus utrimque animis & obpugnatae sunt, & defensæ. Multitudo Macedonum ad subeundum in vicem proelium haud difficulter succedebat: oppidanos, diem, noctem eosdem tuentes moenia, non vulnera modo, sed etiam vigiliæ & continens labor conficiebat. Quarto die quum & scalæ undique ad muros erigerentur, & porta vi majore obpugnaretur; oppidani depulsi muris ad portam tuendam concurrunt, eruptionemque repentinam in hostes faciunt. Quæ quum iræ magis inconsultæ, quam veræ fiduciæ virium esset, pauci & fessi ab integris pulsi terga dederunt; fugientesque per patentem portam hostes acceperunt. Ita capta urbs ac direpta est. Libera quoque corpora, quæ cædibus superfuerunt, venundata. Diruto magna ex parte & incenso oppido profectus, ad Phalannam castra mo-

(u) præpositionem *in* expungendam Grammatici existimant.

vit : inde postero die Gyrtone[m] pervenit. *U. c. 381.
a. C. 171.*
 Quo quum T. Minucium Rufum & Hippiam, Theſſalorum præto-
 rem, cum præſidio intraſſe accepiffet, ne tentata quidem obpugnatione,
 prætergreſſus, Elatiam & Gonnum, percul-
 ſis inopinato adventu oppidanis, recepit.
 Utraque oppida in faucibus ſunt, quæ Tempe
 adeunt; magis Gonnum. Itaque & firmiore
 id præſidio tutum equitum peditumque, ad
 hoc foſſa triplici ac vallo munitum, reliquit.
 Ipſe, ad Sycurium progreſſus, opperiri ibi
 hoſtium adventum ſtatuit: ſimul & frumen-
 tari paſſim exercitum jubet in ſubjecto hoſ-
 tium agro. Namque Sycurium eſt ſub radi-
 cibus Oſſæ montis. Qua in meridiem vergit,
 ſubjectos habet Theſſaliæ campos: ab tergo
 Macedoniam atque Magnesiã. Ad has
 obportunitates accedit ſumma ſalubritas &
 copia, pluribus circumjectis fontibus, peren-
 nium aquarum.

LV. CONSUL Romanus, per eosdem dies
 Theſſaliam cum exercitu petens, iter expe-
 ditum primo per Epirum habuit: deinde,
 poſtquam in Athamaniam eſt tranſgreſſus,
 aſperi ac prope invii ſoli, cum ingenti diffi-
 cultate parvis itineribus ægre Gomphos per-

*Conſul
 ad regem
 vadit.*

U. c. 581. venit : cui si, vexatis hominibus equisque ;
a. C. 171. tironem exercitum ducenti acie instructa &
 loco suo & tempore obstitisset rex , ne
 Romani quidem abnuunt , magna sua cum
 clade fuisse pugnaturos. Postquam Gomphos
 sine certamine ventum est , præter gaudium
 periculosi saltus superati , contentus quoque
 hostium , adeo ignorantium obportunitates
 suas , accessit. Sacrificio rite perfecto , consul,
 & frumento dato militibus , paucos ad re-
 quietem jumentorum hominumque moratus
 dies , quum audiret vagari Macedonas effusos
 per Theffaliam , vastarique sociorum agros ,
 fatis jam refectum militem ad Larissam ducit.
 Inde , quum tria millia ferme abesset a Tri-
 poli , (Sceam vocant) super Peneum amnem
 posuit castra. Per idem tempus Eumenes ad
 Chalcidem navibus accessit cum Attalo atque
 Athenæo fratribus , Philetæro fratre relicto
 Pergami ad tutelam regni. Inde cum Attalo
 & quatuor millibus peditum , mille equitum ,
 ad consulem venit. Chalcide relicta duo
 millia peditum quibus Athenæus præpositus.
 Et alia eodem auxilia Romanis ex omnibus
 undique Græciæ populis convenerunt , quo-
 rum pleraque (adeo parva erant) in oblivionem

*Eumenes
 adventus.*

adducta. Apolloniatae trecentos equites, centum pedites miserunt. Ætolorum alæ unius instar, quantum in tota gente equitum erat, venerant: & Thessalorum omnis equitatus separatus erat. Non plus quam trecenti erant equites in castris Romanis. Achæi juventutis suæ, Cretico maxime armatu, ad mille dederunt.

*U. e. 581.
a. C. 171.*

*Alia
auxilia.*

LVI. SUB idem tempus & C. Lucretius prætor, qui navibus præerat ad Cephalleniam, M. Lucretio fratre cum classe super Maleam Chalcidem iussu petere, ipse triremem conscendit, finem Corinthium petens ad præoccupandas in Bœotia res. Tardior ei navigatio propter infirmitatem corporis fuit. M. Lucretius, Chalcidem adveniens, quum a P. Lentulo Haliartum obpugnari audisset, nuncium, prætoris verbis, qui abscedere eum inde juberet, misit. Bœotorum juventute, quæ pars cum Romanis stabat, eam rem adgressus legatus, a mœnibus abscessit. Hæc soluta obsidio locum alteri novæ obsidioni dedit. Namque extemplo M. Lucretius cum exercitu navali, decem millibus armatorum, ad hoc duobus millibus regionum, qui sub Athenæo erant, Haliartum circum-

*Lucretius
prætor
in
Bœotia.*

U. e. 581.
a. C. 171.

fedit : parantibusque jam obpugnare, super-
venit a Creüsa prætor. Ad idem fere tem-
pus & ab sociis naves Chalcidem convene-
runt : duæ Punicæ quinqueremes, duæ ab
Heraclea ex Ponto triremes, quatuor Chal-
cedone, totidem Samo, tum quinque Rhodiæ
quadrirèmes. Prætor, quia nusquam erat
maritimum bellum, remisit sociis (v). Et
Q. Marcius Chalcidem navibus venit, Alope
capta, Lariffa, quæ Cremaste dicitur, ob-
pugnata. Quum hic status in Bœotia esset;
Perseus, quum ad Sycurium (sicut ante dic-
tum est) stativa haberet, frumento undi-
que circa ex agris convecto, ad vastandum
agrum Pheræorum misit : ratus ad juvandas
sociorum urbes longius ab castris abstractos
deprehendi Romanos posse. Quos quum eo
tumultu nihil motos animadverrisset, præ-
dam quidem, præterquam hominum, (pecora
autem maxime omnis generis fuere) divisit
ad epulandum militibus.

LVII. SUB idem deinde tempus consilium
& consul & rex habuerunt, unde bellum
ordirentur. Regis creverunt animi vastatione
concessa sibi ab hoste Pheræi agri. Itaque

eun-

(v) legendum putat Drak. *remisit socios.*

eundem inde ad castra, nec daudum ultra spatium cunctandi, censebat. Et Romani censebant, cunctationem suam infamem apud socios esse, maximopere indigne ferentes, non latam Pheræis opem. Consultantibus, quid agerent, (aderant autem Eumenes & Attalus in consilio) trepidus nuncius adfert, hostem magno agmine adesse. Concilio dimisso, signum extemplo datur, ut arma capiant. Interim placet, ex regis auxiliis centum equites & parem numerum jaculatorum peditum exire. Perseus hora ferme diei quarta, quum paullo plus mille passus abesset a castris Romanis, consistere signa peditum iussit. Prægressus ipse cum equitibus ac levi armatura, & Cotys cum eo ducesque aliorum auxiliorum præcesserunt (x). Minus quingentos passus ab castris aberant, quum in conspectu fuere hostium equites: duæ alæ erant magna ex parte Gallorum, (Cassignatus præerat) & levis armaturæ centum fere & quinquaginta Mysi aut Cretenses. Constitit rex, incertus quantum esset hostium. Duas inde ex agmine turmas Thracum, duas

(x) ultimam hanc vocem vacare recte monuit Crev.

U. e. 381.

a C. 171.

Perseus
in
Romanos
ducit.

V. c. 381.

a. C. 171.

*Equestre
prælium.*

Macedonum, cum binis Cretenſium cohortibus & Thracum, miſit. Prælium, quum pares numero eſſent, neque ab hac aut illa parte nova auxilia ſubvenirent, incerta victoria finitum eſt. Eumenis ferme triginta interfecti; inter quos Caſſignatus dux Gallorum cecidit. Et tunc quidem Perſeus ad Sycurium copias reduxit. Poſtero die circa eandem horam in eundem locum rex copias admovit, plauſtris cum aqua ſequentibus. Nam duodecim millium paſſuum via omnis ſine aqua, & plurimi pulveris erat: adfectosque ſiti, ſi primo in conſpectu dimicaſſent, pugnatos fuiſſe adparebat. Quum Romani quieſſent, ſtationibus etiam intra vallum reductis, regii quoque in caſtra redeunt. Hoc per aliquot dies fecerunt, ſperantes fore, ut Romani equites abeuntium noviffimum agmen adgrederentur. Inde certamine orto, quum longius a caſtris eos eliciuiſſent, facile, ubiubi eſſent, ſe, qui equitatu & levi armatura plus poſſent, converſuros aciem,

LVIII. POSTQUAM inceptum non ſucebat, caſtra propius hoſtem movit rex, & a quinque millibus paſſuum communiit. Inde, luce prima in eodem, quo ſolebat, loco

peditum acie instructa, equitatum omnem
 levemque armaturam ad castra hostium ducit.
 Visus & plurium & propior solito pulvis
 trepidationem in castris Romanis fecit. Et
 primo vix creditum nuncianti est, quia prio-
 ribus continuis diebus numquam ante horam
 quartam hostis adparuerat. Tum solis ortus
 erat. Deinde ut plurium clamore & cursu a
 portis dubitatio exempta est, tumultus ingens
 oboritur. Tribuni, præfectique, & centurio-
 nes in prætorium; miles ad sua quisque ten-
 toria discurrit. Minus quingentos passus a
 vallo instruxerat Perseus suos circa tumulum,
 quem Callicinum vocant. Lævo cornu Cotys
 rex præerat cum omnibus suæ gentis: equi-
 tum ordines levis armatura interposita distin-
 guebat. In dextro cornu Macedones erant
 equites: intermixti turmis eorum Cretenses,
 Huic armaturæ Milo Berœæus, equitibus &
 summæ partis ejus Meno Antigonensis præ-
 erat. Proximi cornibus constiterant regii equi-
 tes, & mixtum genus, delecta plurium gen-
 tium auxilia: Patrocles Antigonensis hic (y)
 & Pæoniæ præfectus Didas erant præpositi.
 Medius omnium rex erat. Circa eum agema,

U. e. 581.
 a. C. 171.

*Perseus
 equitatum
 omnem
 ad castra
 hostium
 ducit.*

(y) his Crev.

U. e. 581. quod vocant, equitumque sacræ alæ. Ante
a. C. 171. se statuit funditores jaculatoresque : qua-
 drigentorum manus utraque numerum exple-
 verat. Ionem Theffalonicensem & Timanora
 Dolopem iis præfecit. Sic regii constiterant.
 Consul, intra vallum peditum acie instructa,
 & ipse equitatum omnem cum levi armatura
 misit (z). Pro vallo instructi sunt. Dextro
 cornu præpositus C. Licinius Crassus, con-
 sulis frater, cum omni Italico equitatu,
 velitibus intermixtis : sinistro M. Valerius
 Lævinus sociorum ex Græcis populis equites
 habebat, ejusdem gentis levem armaturam.
 (a) Mediam autem aciem cum delectis equi-
 tibus extraordinariis tenebat Q. Mucius (b).
 Ducenti equites Galli ante signa horum
 instructi, & de auxiliis Eumenis Cyrtiorum
 gentis trecenti. Theffali quadringenti equites

Consulis
 acies.

(z) *emist Gron. Crev.*

(a) Videtur copula excidisse, ac legendum esse
 & ejusdem gentis, Drakenb.

(b) Vox *delectis* suspecta est Crevierio, qui
 eam eradendam putat, tanquam adpositam ab
 aliquo, qui exponere voluerit sensum vocis *extra-*
ordinarii : vel potius excidisse copulativam, ac
 legendum putat *cum delectis equitibus & extraordi-*
nariis.

parvo intervallo super lævum cornu locati. *U. c. 581.*
a. C. 171.
 Eumenes rex Attalusque cum omni manu sua
 ab tergo inter postremam aciem ac vallum
 steterunt.

LIX. In hunc modum maxime instructæ
 acies, par ferme utrimque numerus equitum
 ac levis armaturæ, concurrunt, a fundito-
 ribus jaculatoribusque, qui præcesserunt,
 prælio orto. Primi omnium Thraces, haud
 secus quam diu clauftris retentæ feræ, con-
 citati cum ingenti clamore in dextrum cornu,
 Italicos equites, incurrerunt; ut usu belli
 & ingenio inpavida gens turbaretur. Gladiis
 hastas petere pedites, nunc succidere crura
 equis, nunc illa subfodere. Perseus, in me-
 diam investus aciem. Græcos primo inpetu
 avertit: quibus quum gravis ab tergo insta-
 ret hostis, Thessalorum equitatus, qui a
 lævo cornu brevi spatio disjunctus in subsi-
 diis fuerat extra concursum, primo spectator
 certaminis, deinde, inclinata re, maximo
 usui fuit. Cedentes enim sensim integris or-
 dinibus, postquam se Eumenis auxiliis ad-
 junxerunt, & cum eo tutum inter ordines
 suos receptum fociis fuga dissipatis dabant,
 & quum minus conferti hostes instarent,

Prælium.

V. c. 381.
a C. 171.

*Rex
equeſtri
prælio
victor.*

progredi etiam auſi, multos fugientium ob-
vios exceperunt. Nec regii, ſparſi jam ipſi
paſſim ſequendo, cum ordinatis & certo in-
cedentibus gradu manus conferere audebant.

Quum, victor equeſtri prælio rex parvo
momento ſi adjuviſſet, debellatum eſſet;
obportune adhortanti ſuperuenit phalanx (c),
quam ſua ſponte, ne audaci cœpto deeſſent,
Hippias & Leonatus raptim adduxerant,
poſtquam proſpere pugnafſe equitem accepe-
runt. Fluſtuante rege inter ſpem metumque
tantæ rei conandæ, Cretenſis Evander, quo
miſtro Delphis ad inſidias Eumenis regis uſus
erat. poſtquam agmen impeditum venientium
ſub ſignis vidit, ad regem adcurrit, & mo-
nere inſtitit, « ne elatus felicitate ſummam
» rerum temere in non neceſſariam aleam
» darèt. Si contentus bene re geſta quieſſet
» eo die, vel pacis honeſtæ conditionem
» habiturum, vel plurimos belli ſocios, qui
» fortunam ſequerentur, ſi bellare mallet.»
In hoc conſilium pronior erat animus regis.

(c) Conjiunt Crev. & Drak. legendum *adhuc
ſtanti ſuperuenit* &c. Et ſuperius ex Sigonii & Gron.
conjectura *debellaturus eſſet pro debellatum eſſet.*

Itaque conlaudato Evandro, signa referri, peditumque agmen redire in castra jubet; equitibus receptui canere.

*U. e. 581.
a. C. 171.*

*Receptui
canit.*

LX. CECIDERE eo die ab Romanis ducenti equites, duo millia, haud minus, peditum; capti ferme ducenti equites. Ex regis autem viginti equites, quadraginta pedites interfecti. Postquam redire in castra victores, omnes quidem læti, ante alios Thracum insolens lætitia eminebat: cum cantu enim superfixa capita hostium portantes redierunt (d). Apud Romanos non mœstitia tantum ex male gesta re, sed pavor etiam erat, ne extemplo castra hostis adgrederetur. Eumenes suadere, ut trans Peneum transferret castra; ut pro munimento amnem haberet, dum perculsi milites animos colligerent. Consul moveri flagitio timoris fatendi; victus tamen ratione, silentio noctis tranſductis copiis, castra in ulteriore ripa communit. Rex, postero die ad laceſſendos prælio hostes progressus, postquam trans amnem in tuto posita castra

*Consul
trans
Peneum
castra
transfere.*

(d) Videtur Gronovio excidisse vox *hastis*. — Drak. autem mallet ita legere: *cum cantu enim romphais (vel rumpiis) superfixa capita hostium portantes &c.*

*V. c. 581.
a. C. 171.*

quoad advertit, fatebatur quidem peccatum; quod pridie non institisset victis; sed aliquanto maiorem culpam esse, quod nocte foret cessatum. Nam, ut neminem alium suorum moveret, levi armatura inmissa, trepidantium in transitu fluminis hostium deleri magna ex parte copias potuisse. Romanis quidem præsens pavor demtus erat, in tuto castra habentibus: damnum inter cetera præcipue famæ movebat. Et in consilio apud consulem pro se quisque in Ætolos conferebat causam; « ab iis fugæ terrorisque » principium ortum, secutos pavorem Ætolorum & ceteros socios Græcorum populorum. » Quinque principes Ætolorum primi terga vertentes conspecti dicebantur. Thessali pro concione laudati, ducesque eorum etiam virtutis causa donati.

*Perseus
suos
donat.*

LXI. Ad regem spolia cæсорum hostium referebantur. Dona ex his, aliis arma insignia, aliis equos, quibusdam captivos dono dabat. Scuta erant supra mille quingenta (e); lorice thoracesque mille amplius summam explebant; galearum gladiatorumque & missilium omnis generis major aliquantò numerus.

(e) *quingena Gron.*

Hæc, per se ampla, pleraque multiplicata
 verbis regis, quæ ad concionem vocato
 exercitu habuit. « Præjudicatum eventum
 » belli habetis. Meliorem partem hostium,
 » equitatum Romanum, quo invictos se esse
 » gloriabantur, sudistis. Equites enim
 » illis principes juventutis, equites femina-
 » rium senatus : inde lectos in Patrum nu-
 » merum consules, inde imperatores creant.
 » Horum spolia paullo ante divisimus inter
 » vos. Nec minorem de legionibus peditum
 » victoriam habetis. Quæ, nocturna fuga
 » vobis subtractæ, naufragorum trepidatione
 » passim natantium flumen compleverunt.
 » Sed facilius nobis sequentibus victos Pe-
 » neum superare erit, quam illis trepidanti-
 » bus fuit ; transgressique extemplo castra
 » obpugnabimus, quæ hodie cepissemus, ni
 » fugissent. Aut, si acie decernere volent,
 » eundem pugnæ pedestris eventum expecta-
 » te, qui equitum in certamine fuerit. » Et
 qui vicerant alacres, spolia cæсорum hostium
 humeris gerentes, ante ora sua audivere (f),

(f) Probabilis Gronovii conjectura qui ita scri-
 bendum censet : *Et qui vicerant, alacres, spolia*
cæсорum hostium humeris gerentes, facinora sua au-
divere? Vel decora sua.

U. c. 581. ex eo, quod acciderat, spem futuri præcipientes : & pedites, aliena gloria accensi, præcipue qui Macedonum phalangis erant, sibi quoque & navandæ rei operæ, & similem gloriam ex hoste pariendi, occasionem optabant. Concione dimissa, postero die profectus inde ad Mopsium posuit castra. Tumulus hic inter Tempe & Larissam medi-
a. C. 171. dius est.

LXII. ROMANI, non abscedentes ab ripa Penei, transfulerunt in locum tutiorem castra. Eo Misagenes Numida venit cum mille equitibus, pari peditum numero, ad hoc elephantis duobus & viginti. Per eos dies consilium habenti regi de summa, quum jam confedisset ferocia ab re bene gesta, ausi sunt quidam amicorum consilium dare, ut secunda fortuna in conditione honestæ pacis uteretur potius (g) quam, spe vana eVectus, in casum inrevocabilem se daret. « Modum inponere » secundis rebus, nec nimis credere serenity præsentis fortunæ, prudentis hominis » & merito felicitis esse. Mitteret ad consulem, » qui fœdus in easdem leges renovarent,

(g) Legendum ex conjectura Gronovii in conditionem honestæ pacis.

» quibus Philippus pater ejus pacem a T. *U. c. 581.*
 » Quintio victore accepisset. Neque finiri *a. C. 171.*
 » bellum magnificentius, quam a tam memo-
 » rabili pugna (*h*); neque spem firmiorem
 » pacis perpetuæ dari, quam quæ percussos
 » adverso proelio Romanos molliores factura
 » sit ad paciscendum. Quod si Romani tum
 » quoque insita pertinacia æqua adspernaren-
 » tur, Deos, hominesque & moderationis
 » Persei, & illorum pervicacis superbiæ,
 » futuros testes. » Numquam ab talibus con-
 » siliis abhorrebat regis animus. Itaque plu-
 » rimum ad sensu comprobata est sententia. Le-
 » gati, ad consulem missi, adhibito frequenti
 » consilio, auditi sunt. « Pacem petere, vesti-
 » gal, quantum Philippus pactus esset, da-
 » turum Persea Romanis pollicentes (*i*) ur-
 » bibus, agris, locisque, quibus Philippus
 » cessisset, cessurum primum (*k*). » Hæc

(*h*) Omnino hic desiderari vocem *posse* judicat Crev.

(*i*) Ultimum verbum Crevierio videtur esse a mala manu. Minori mutatione, unica tantum litera inserta legit Periz. *Pacem petiere.*

(*k*) Vel legendum cum Gron *cessurum & ipsum*, vel quod Perizonio ad marginem Livii visum erat, *cessurum quam primum.*

*Perseus
pacem
petit.*

U. c. 581.
a. C. 171

legati. Submotis his, quum consultarent; Romana constantia vicit in consilio. Ita tum mos erat, in adversis vultum secundæ fortunæ gerere, moderari animos in secundis. Responderi placuit: « Ita pacem dari, si de » summa rerum liberum senatui permittat » rex de se deque universa Macedonia sta-
Frustra. » tuendi jus. » Hæc quum renunciaissent legati, miraculo ignaris moris pertinacia Romanorum esse; & plerique vetare, amplius mentionem pacis facere. Ultro mox quæsituros, quod oblatum fastidiant. Perseus hanc ipsam superbiam, quippe ex fiducia virum esse, timere: & summam pecuniæ augens, si pretio pacem emere posset, non desistit animum consulis tentare. Postquam nihil ex eo, quod primo responderat, mutabat, desperata pace, ad Sycurium, unde profectus erat, rediit, belli casum de integro tentaturus.

Græci favent Perseo. LXIII. FAMA equestris pugnæ, vulgata per Græciam, nudavit voluntates hominum. Non enim solum, qui partis Macedonum erant, sed plerique, ingentibus Romanorum obligati beneficiis, quidam vim superbiamque experti (1), læti eam famani accipere:

(1) Videtur excidisse vox *Macedonum*.

non ob aliam causam, quam pravo studio, *U. e. 381.*
 quo etiam in certaminibus ludicris vulgus *a. C. 171.*
 utitur deteriori atque infirmiori favendo.

Eodem tempore in Bœotia summa vi Haliartum Lucretius prætor obpugnarat (m) : & quamquam nec habebant externa auxilia obfessi, præter Coronæorum juniiores, qui prima obsidione mœnia intraverant, neque sperabant, tamen ipsi animis magis, quam viribus, resistebant. Nam & eruptiones in opera crebro faciebant : & arietem admotum, libramento plumbi gravatum, ad terram urguebant : & si qua declinarent, qui agebant, ictum, pro diruto muro novum tumultuario opere, raptim ex ipsa ruinæ (n) strage congestis faxis, extruebant. Quum operibus obpugnatio lentior esset, scalas per manipulos dividi prætor jussit, ut corona undique mœnia adgressurus (o) ; eo magis subsecuturam ad id multitudinem ratus, quod, qua parte palus urbem cingit, nec adinebat obpugnari, nec poterat. Ipse ab ea parte,

*Haliarti
 obpugnatio.*

(m) Sensus requirit, ut legamus *obpugnabat* ; non enim desisterat ab obpugnatione. Duk. Drak.

(n) *ruinæ del. Gron.*

(o) Drakenborchio videtur vocula *ut* redundare ;

U. c. 581.
a. C. 171.

qua duæ turres, quodque inter eas muri prorutum fuerat, duo millia militum delectorum admovit; ut eodem tempore, quo ipse transcendere ruinas conaretur, concursu adversus se oppidanorum facto, scalis vacua defensoribus mœnia capi parte aliqua possent. Haud segniter oppidani vim ejus arcere parant. Nam super stratum ruinis locum, fascibus aridis sarmentorum injectis, stantes cum ardentibus fascibus accensuros ea se sæpe minabantur, ut, incendio intersepti ab hoste, spatium ad objiciendum interiorem murum haberent. Quod inceptum eorum fors inpediit. Nam tantus repente effusus est imber, ut nec accendi facile pateretur, & exstingueret accensa. Itaque & transitus per distracta fumantia virgulta patuit; &, in unius loci præsidium omnibus versis, mœnia quoque pluribus simul partibus scalis capiuntur. In primo tumultu captæ urbis seniores impubesque (p), quos casus obvios obtulit, passim cæsi: armati in arcem confugerunt: & postero die, quum spei nihil superesset, deditione facta, sub corona venierunt. Fuerunt autem duo millia ferme & quingenti: ornamenta

(p) *impueresque Gron, Crev.*

urbis statuæ & tabulæ pictæ, & quidquid pretiosæ prædæ fuit, ad naves delatum: *U. c. 581.*
a. C. 171.
 urbs diruta a fundamentis. Inde Thebas ductus exercitus (q) : quibus sine certamine receptis, urbem tradidit exulibus, & qui Romanorum partis erant : adversæ factionis hominum, fautorumque regis ac Macedonum familias sub corona vendidit. His gestis in Bœotia, ad mare ac naves rediit.

LXIV. QUUM hæc in Bœotia gererentur, Perseus ad Sycurium stativa dierum aliquot habuit. Ubi quum audisset, raptim Romanos circa ex agris demessum frumentum conveyere, deinde ante sua quemque tentoria spicas fascibus (r) defecantem, quo purius frumentum tereret, ingentes acervos per tota castra framentorum fecisse : ratus incendio obportuna esse, faces, tædamque, & malleolos stuppæ inlitos pice parari jubet : atque ita

*Perseus
 frustra
 castra
 Romana
 incendere
 vult.*

(q) Atqui supra C. 44. Thebani memorantur decrevisse ut tolleretur regia societas, & fidei legatorum Romanorum civitatem commendavisse, & C. 46. tentati a Perseo, nihil moti sunt. Vel igitur hic alicujus alterius civitatis nomen posuerat Livius, vel aliquid omisit de Thebanis, unde nosse possemus, cur adversus eos exercitus Romanus ducatur. *Crev.*

(r) *falcibus Gron. Crev.*

U. c. 581
a. C. 171

media nocte profectus, ut prima luce adgressus falleret. Nequidquam. Primæ stationes obpressæ tumultu ac terrore suo ceteros exciverunt: signumque datum est arma extemplo capiendi; simulque in vallo, ad portas, miles instructus erat, & intentus propugnationi castrorum. Perseus & extemplo circumegit aciem, & prima impedimenta ire, deinde peditum signa ferri iussit. Ipse cum equitatu & levi armatura substitit ad agmen cogendum; ratus, id quod accidit, infecuturos ad extrema ab tergo carpenda hostes. Breve certamen levis armaturæ maxime cum procuriatoribus fuit. Equites peditesque sine tumultu in castra redierunt. Demessis circa fegetibus, Romani ad Cranonium (s) intactum agrum castra movent. Ibi quum securi, & propter castrorum longinquitatem, & viæ inopis aquarum difficultatem, quæ inter Sycurium & Cranona est, stativa haberent; repente prima luce in imminentibus tumulis equitatus regius cum levi armatura visus ingentem tumultum fecit. Pridie per meridiem profecti ab Sycurio erant: peditum agmen sub lucem reliquerant in proxima planitie.

Stetit

(s) *Cranonium Gron. Crev.*

Stetit paullisper in tumulis, elici posse ratus *U. c. 581*
a. C. 171.
ad equestre certamen Romanos: qui postquam nihil movebant, equitem mittit, qui pedites referre ad Sycurium signa juberet; ipse mox infecutus. Romani equites, modico intervallo sequentes, sicubi sparsos ac dissipatos invadere possent, postquam confertos abire, signa atque ordines servantes, viderunt, & ipsi in castra redeunt.

LXV. INDE, obfensus longinquitate itineris, rex ad Mopsium castra movit; & Romani, demessis Cranonis segetibus, in Phalannæum agrum transeunt. Ibi quum ex transfuga cognosset rex, sine ullo armato præsidio passim vagantes per agros Romanos metere, cum mille equitibus, duobus millibus Thracum & Cretenesium profectus, quum, quantum adcelerare poterat, effuso agmine issent, inprovise adgressus est Romanos. Juncta vehicula, pleraque onusta, mille admodum capiuntur, sexcenti ferme homines. Prædam custodiendam ducendamque in castra trecentis Cretenesium dedit. Ipse, revocato ab effusa cæde equite & reliquis peditum, ducit ad proximum præsidium, ratus haud magno certamine obrimi posse. L. Pompeius

V. 6. 581.
a. C. 171.

tribunus militum præerat, qui percussos milites repentino hostium adventu in propinquum tumultum recepit, loci se præsidio, quia numero & viribus inpar erat, defensus. Ibi quum in orbem milites coëgisset, ut densatis scutis ab jactu sagittarum & jaculorum sese tuerentur, Perseus, circumdato armatis tumulto, alios adscensum undique tentare jubet, & cominus prælium conferere, alios eminus tela ingerere. Anceps Romanos terror circumstabat: nam neque conferti pugnare propter eos, qui adscendere in tumultum conabantur, poterant: & ubi ordines procurando solvissent, patebant jaculis sagittive. Maxime cestrosphendonis vulnerabantur. Hoc illo bello novum genus teli inventum est. Bipalme spiculum hastili semicubitali infixum erat, crassitudine digiti: huic ad libramen pinnæ tres, velut sagittis solent, circumdabantur: funda media duo funalia inparia habebat. Quum majori sinu libratum funditor habena rotaret, excussum, velut glans, emicabat. Quum & hoc, & alio omni genere telorum, pars vulnerata militum esset, nec facile jam arma fessi sustinerent, instare rex, ut dederent se, fidem

*Cestrosphendonæ
descriptio.*

dare, præmia interdum polliceri: nec cuiusquam ad deditiorem flectebatur animus; quum ex insperato jam obstinatis mori spes adfuit. Nam quum ex frumentatoribus refugientes quidam in castra nunciaffent consuli, circumfideri præsidium; motus periculo tot civium (nam octingenti ferme, & omnes Romani erant) cum equitatu ac levi armatura (accesserant nova auxilia, Numidæ pedites equitesque & elephantum) castris egreditur: & tribunis militum imperat, ut legionum signa sequantur. Ipse velut ad firmanda levium armorum auxilia adjectis, ad tumulum præcedit. Consul latera tegunt Eumenes, Attalus, & Misagenes, regulus Numidarum.

LXVI. QUUM in conspectu prima signa suorum circumfessis fuerunt, Romanis quidem ab ultima desperatione recreatus est animus: Perseus, cui primum omnium fuerat, ut, contentus fortuito successu, captis aliquot frumentatoribus occisisque, non tereret tempus in obsidione præsidii; secundum, ea quoque tentata utcumque, quum sciret nihil roboris secum esse, dum liceret intacto, abire; & ipse hostium adventum, elatus successu, mansit, &, qui phalangem arces-

U. c. 587.
a. C. 171.

V. c. 581.
a. C. 171.

serent, prope re misit. Qua & serius, quam res postulabat, & raptim acta, turbati cursu adversus instructos & præparatos erant adventuri. Consul anteveniens extemplo prælium conseruit. Primo resistere Macedones; deinde, ut nulla re pares erant, amissis trecentis (t) peditibus, viginti quatuor primoribus equitum ex ala, quam Sacram vocant, inter quos Antimachus etiam præfectus alæ cecidit, abire conantur. Ceterum iter prope ipso prælio tumultuosius fuit. Phalanx, abs trepido nuncio adcita, quum raptim duceretur, primo in angustiis captivorum agmini oblata vehiculisque frumento onustis: iis cæsis, (u) ingens ibi vexatio partis utriusque fuit, nullo expectante, utcumque (v) explicaretur agmen, sed armatis detrudentibus per præceps inpedimenta, (neque enim aliter via aperiri poterat) jumentis, quum stimularentur, in turba sævientibus. Vix ab

(t) *trecentis Gron.*

(u) Aliquid mendii hic latere Crev. monuit: sive enim *cæsis* referas ad vehicula, ineptum esse; sive ad captivos, parum verisimile.

(v) (*dum*) *utcumque* Crev, ex Gronovii conjectura.

incondito agmine captivorum expедierant sese, quum regio agmini percussisque equitibus obcurrunt. Ibi vero clamor jubentium referre signa ruinae quoque prope similem trepidationem fecit: ut, si hostes, introire angustias ausi, longius infecuti essent, magna clades accipi potuerit. Consul, recepto exitumulo praesidio, contentus modico successu, in castra copias reduxit. Sunt, qui eo die magno proelio pugnatum auctores sint. Octo millia hostium caesa, in his Sopatrum & Antipatrum regios duces: vivos captos circiter duo millia octingentos, signa militaria capta viginti septem. Nec incruentam victoriam fuisse: supra quatuor millia & trecentos de exercitu consulis cecidisse: signa sinistrae alae quinque amissa.

LXVII. Hic dies & Romanis refecit animos, & Persea percudit, (x) ut, dies paucos ad Mopsium moratus, sepulturae maxime militum amissorum cura, praesidio satis valido ad Gonnum relicto, in Macedoniam recipe-ret copias. Timotheum quemdam ex regis praefectis cum modica manu relinquit ad

U. c. 581.
a. C. 171.

*Perseus
in Macedoniam
redit.*

(x) Vel legendum: *Persea, ita percudit, ut &c.*
Vel quod Drak. mavult *Persea perpulit, ut &c.*

U. c. 581
a. C. 171

Philam, iustum Magnetæ & propinquos tentare. Quum Pellam venisset, exercitu in hiberna dimisso, ipse cum Cotye Theſſalonicam eſt profectus. Eo fama adfertur, Atleſim regulum Thracum, & Corragum Eumeneſis præfectum, in Cotyis fines inpetum feciſſe: & regionem, Marenen quam vocant, cepiſſe. Itaque, dimittendum Cotyn ad ſua tuenda ratus, magnis proficiſcentem donis proſequitur. Ducenta talenta, ſemestre ſtipendium, equitatu numerat, quum primo annum dare conſtituiſſet. Conſul, poſtquam profectum Perſea audivit, ad Gonnum caſtra movet, ſi potiri oppido poſſet. Ante ipſa Tempe in faucibus ſitum, Macedoniæ clauſtra tutiſſima præbet, & in Theſſaliam obportunum Macedonibus decurſum. Quum & loco & præſidio valido inexpugnabilis reſ eſſet (y), abſtitit incepto. In Perrhæbiam flexis itineribus, Mallœa primo inpetu capta ac direpta, Tripoli aliaque Perrhæbia recepta, Lariffam rediit. Inde Eumene atque Attalodomum remiſſis, Miſagenem Numidasque in hiberna in proximis Theſſalis (z) urbibus

Cof.
in hiberna
ſe conſert.

(y) Forte *inexpugnabilis urbs eſſet. Gron.*

(z) *Theſſalia Crev.*

distribuit. Et partem exercitus ita per totam Thessaliam divisit, ut & hiberna commoda omnes haberent, & præsidio urbibus essent. Q. Mucium legatum cum duobus millibus ad obtinendam Ambraciam misit. Græcarum civitatum socios omnes præter Achæos dimisit. Cum exercitus parte profectus in Achaïam Phthiotim, Pteleum desertum fuga oppidanorum diruit à fundamentis, Antrona voluntate colentium recepit. Ad Larissam deinde exercitum admovit. Urbs deserta erat; in arcem omnis multitudo concesserat: eam obpugnare adgreditur. Primi omnium Macedones, regium præsidium, metu excefferant. A quibus relicti oppidani in deditionem exemplo veniunt. Dubitari inde, utrum Demetrias prius adgredienda foret, an in Bœotia adspiciendæ (a) res. Thebani, vexantibus eos Coronæis, in Bœotiam arcessiebant. Ad horum preces, quia hibernis aptior regio, quam Magnesia erat, in Bœotiam duxit.

(a) *adipiscenda Gron. Crev.*